

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond

INTERNET KUI INFOALLIKAS – KASUTAJA VAADE

Bakalaureusetöö

Autor: Marko Paloveer
Juhendajad: Pille Pruulmann-Vengerfeldt, MA
Pille Runnel, MA

Tartu 2005

SISUKORD

SISUKORD	2
SISSEJUHATUS	3
1. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD	5
1.1 Informatsioon ja selle olemus	5
1.2 Ligipääs informatsioonile	8
1.3 Interneti-kasutus.....	9
1.4 Digitaalne lõhe ja infokihistumine	11
2. METOODIKA	14
2.1 Valimi kirjeldus	14
2.2 Intervjuu struktuur.....	15
3. VALIMI ISELOOMUSTUS	16
4. EMPIIRILISE UURINGU TULEMUSED	18
4.1 Info omandamine	18
4.2 Interneti-kasutus.....	23
4.3 Olulisus ja usaldusväärsus	29
5. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON	32
5.1 Meetodi kriitika.....	32
5.2 Diskussioon empiiriliste tulemuste üle.....	33
5.3 Võimalikud edasiarendused.....	42
KOKKUVÕTE	44
SUMMARY	46
KASUTATUD KIRJANDUS	48
LISA 1 – intervjuu kava.....	50
LISA 2 – info otsimise sagedus, info maht Internetis ning vastajate hinnangud oma oskustele.....	57
LISA 3 – info otsimine valdkondade kaupa.....	58
LISA 4 – info otsimine ja otsingumootorite kasutamine Meema (2002) uuringu järgi .	59
LISA 5 – Internetile kuluv aeg päevas ning arvuti kasutamise tähtsus info otsimisel Meema (2002) uuringu järgi.....	60

SISSEJUHATUS

Informatsioon omab tänases infoühiskonnas suurt tähendust. Informatsiooni omamine annab selle valdajale mitteomajate ees suuri eeliseid. Kahtlemata on Internet muutunud oluliseks kanaliks, mille kaudu infot edastada. Interneti abil saab reaalselt jälgida maailmas toimuvaid sündmusi, mis muidu jõuaks soovijateni alles õhtustes uudistes või järgmise päeva lehtedes.

Käesolev bakalaureusetöö uurib Eesti Interneti-kasutajate käitumist, hoiakuid ning oskuseid seoses Internetist info otsimisega. Kuna Internet muutub iga päevaga aina tähtsamaks infoallikaks, uurib töö, kuidas Eesti inimesed sellesse suhtuvad ning kui oluliseks Interneti peavad. Töö on oluline sellepärast, et kvalitatiivintervjuudel põhinevat uuringut Interneti teemadel pole Eestis varem läbi viidud.

Käesolev bakalaureusetöö moodustab ühe osa Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakonna poolt läbi viidavast projektist, mis uurib Eesti infoühiskonna sotsiokultuuriliste praktikate kujunemist. Projekti eesmärk on välja selgitada infokasutuse ning kommunikatiivse tegevuse kui sotsiaalsete ja kultuuriliste praktikate iseloom Interneti-keskkonnas.

Töö esimene osa teoreetilistest ja empiirilistest lähtekohtadest annab ülevaate teoreetikute senisest infokäsitlusest ning digitaalse lõhe ja infokihistumise olemusest. Samuti heidab töö pilgu mõningatele varasematele uuringutele, mis on tehtud nii Eestis kui ka välismaal. Empiiriliste lähtekohtade all on lahti seletatud ka kuus Interneti-kasutajate põhitüüpi, milleni jõuti 2002. aastal uuringu „Mina. Maailm. Meedia“ kaudu.

Töö meetodika osa seletab lahti intervjuu koostamise põhimõtted ning selgitab valimi kujunemist. Meetodikale järgneb peatükk, mis tutvustab lühidalt uuringu valimit ning seob intervjuueeritavad 2002. aasta uuringuga.

Töö empiirilises osas on esitatud uuringutulemused teemade kaupa ning tulemusi ilmestavad tsitaadid intervjuudest. Sellele peatükile järgneb järelduste ja diskussiooni osa, mis analüüsib empiirilise uuringu tulemusi ning seob neid teooriaga.

Sissejuhatuse lõpetuseks soovin tänada oma juhendajaid Pille Pruulmann-Vengerfeldti ja Pille Runnelit, tänu kelle initsiatiivile ja pidevale abile töös käsitletav uuring teoks sai. Samuti avaldan tänu Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakonnale, kust saime lisaks materiaalsele abile innustust töö tegemiseks. Suureks abiks intervjuude tegemisel ja konsulteerimisel olid grupiliikmed Piret Reiljan, Kristiina Tagel ja Urmas Rosenberg. Aitäh teile! Tänu ka OÜ Uuringukeskus Faktumile, kes abistas intervjuude organiseerimisel. Suurimad tänusõnad aga kõigile intervjuudes osalejatele, kellela käesolev bakalaureusetöö valminud poleks.

1. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD

Informatsiooni omamine ja kontrollimine on tänapäeva ühiskonnas võimu sümbol, sest informatsiooni vallates sünnib suurem osa poliitilistest ja sotsiaalsetest otsustest.

Edukamad on need, kelleni informatsioon jõuab kõige varem. Info on kõigile väga kättesaadav, see jõuab meieni kõikvõimalike kanalite – trükimeedia, raadio, televisioon, Internet – kaudu. Internet on iga päevaga muutumas üha olulisemaks infoallikaks, tänu selle kiirusele ja pidevale kohalolekule võime 24 tundi päevas ja seitse päeva nädalas viibida otse sündmuste keskel.

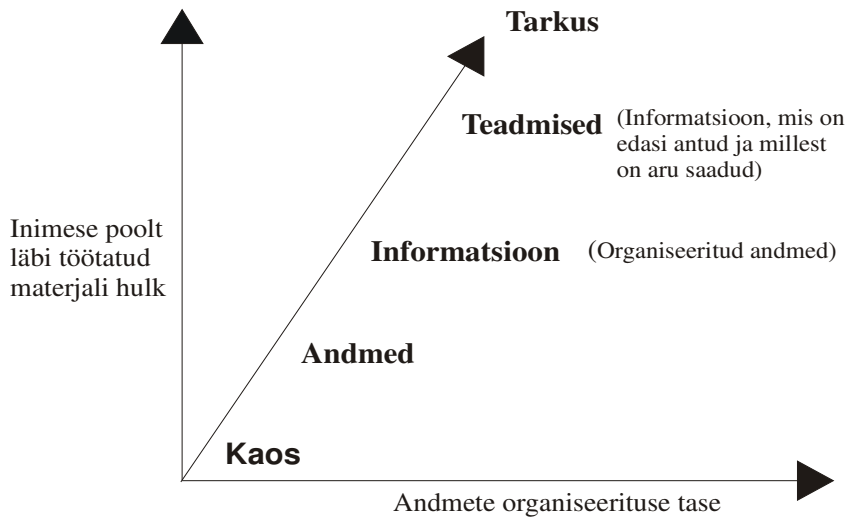
1.1 Informatsioon ja selle olemus

Informatsiooni olemus on peidetud selle ülesandesse informeerida: kui mingi informatsiooniühik on kellelegi teatavaks tehtud ning muutunud teadmiseks, on see ühik oma informatiivse potentsiaali täitnud. Nii võib kellegi informatsioon olla juba teise inimese olemasolev teadmine ning kohati isegi üleliigne.

Informatsioon peegeldab ühiskonda, mis seda infot toodab. Nagu tehnoloogiagi, väljendab informatsioon eliidi loomust, kes info lõi ja seda kontrollib. Informatsiooni ja indiviidi suhted on kompleksed ja peegelduslikud: kui keegi omab mingit informatsiooni ning selle avaldab, saavad võimueliit ja bürokraadid seda ära kasutada, et kontrollida indiviidi käitumist. (Green 2002)

Kui indiviid võib info jagamisest keelduda, on rahvusvahelised suured infovood üksikinimese tasandilt kontrollimatud. Kui mingi infopala on juba teistele jagatud, on võimatu seda kontrollida, jälitada või tagasi saada (Green 2002). USA juhtimisguru Peter Drucker ennustas 1960ndatel, et modernne majandus on muutumas täiesti uueks teadmismajanduseks ning informatsioon ja selle organiseeritus on rikkuse peamisteks loojateks (Drucker 1968).

Klassikaline informatsiooni teooria pärineb Stonierilt (1990: 21), kes väidab: „Informatsioon eksisteerib. Seda ei ole vaja tajuda, et sellest aru saada. Ei pea olema intelligentne, et sellest aru saada. Sellel ei pea olema tähendust, et ta saaks eksisteerida. See eksisteerib.“ Pisut semantilisema lähenemise puhul räägitakse klassikalises definitsioonis pigem andmetest kui informatsioonist. Mõlemaid vaatenurki saab esitada tabelis kaos-tarkus kontiinumina (Joonis 1).



Joonis 1. Kaos-tarkus kontiinum (Green 2002: 82)

Kõik algab **kaosest**, kus ei ole mingit selget ja eristatavat mustrit. Informatsiooniühikud on killustatud ning inimese või masina poolt töödeldamatud. **Andmed** ilmnevad siis, kui sümboleid on töödeldud niimoodi, et nad on kohandunud mõne ülekandekanaliga, näiteks modemi jaoks, sobivaks. Andmed on pigem kvantitatiivsed kui kvalitatiivsed. **Informatsioon** tähendab kindlateks ja organiseeritud infokogumiteks moodustunud andmeid. Informatsioon on inimesele palju rohkem arusaadav kui näiteks masina töödeldavad andmed. Informatsioon muutub **teadmiseks**, kui informatsioon on kellelegi edastatud ning vastuvõtja on sellest aru saanud ning seeläbi omandanud uusi teadmisi. Teadmine on informatsioon koos mõtete ja ideedega. Teadmine eeldab väärtuste hindamist, sest teadmine on inimese võime läbi töötada kasulikku ja asjakohast informatsiooni. **Tarkus** on kontiinum viimane järk. See koosneb kahest osast: üleminekust informatsioonilt teadmisele ning teadmiste kasutamisest, andmaks terveid ja üldisi hinnanguid. (Green 2002)

Jaapani futuristi ja infoühiskonna looja Yoneji Masuda järgi tugineb pidev informatsioonikoguse kasv neljale omadusele, mis tööstuskaupade puhul ei kehti (Jones 1995: 186-187). Informatsioon on:

- 1) **tarbimatu** – informatsiooni ei saa ära kasutada tarbimisprotsessi käigus. See jääb täiesti alles, kuni seda järgmisel korral vajatakse ja kasutatakse, ükskõik millises mahus seda toodetakse;
- 2) **teisaldamatu** – informatsiooni ei teisaldata. Kui info on kellegi poolt vastu võetud ja sisendatud, siis saab seda edasi anda, ilma et see algallikast kaduma läheks;
- 3) **jagamatu** – informatsiooni võib küll osaliselt edasi anda, kuid selleks, et kogu info oleks meile arusaadav, peab see olema täielikult edastatud. Näiteks kui me edastaksime kellelegi olemasolevast informatsioonist iga neljanda andmeühiku, siis lõppkokkuvõttes ta ei saaks tervikust veerandit infot kätte;
- 4) **kumulatiivne** – uus infohulk ei ole ainult kindel summaarne kogus, mis liidetakse olemasolevale infohulgale, vaid üheskoos vanaga saab luua uusi teadmisi ning isegi suuremaid uusi infokoguseid kui ta ise. Kuna info on tarbimatu ja teisaldamatu, siis akumuleerub ta isegi ajal, kui seda kasutatakse (vastandina aineselistele toodetele, mille puhul tarbimine võrdub hävitamisega). (Green 2002)

Utoopilisema vaatega infoühiskonna teoreetikud, nagu Masuda ja natuke vähem utoopiline Stonier, kalduvad käsitlema informatsiooni selle abstraktsete kaasasündinud iseloomuomaduste tingimustes, jättes tähelepanuta informatsiooni ühiskondliku konteksti, milles seda toodetakse, levitatakse ja tarbitakse. Nende teoreetikute rõhuasetus on „avalikkust huvitavatel“ omadustel, näiteks valimatus informatsiooni tarbimisel, sellisel moel, et see ignoreerib info tootmise, ligipääsetavuse ja regulatsiooni majanduslikke ja poliitilisi aspekte. Niisiis jäävad informatsiooni peamised turustamise/vahetamise väärtused (suurenev „kaubanduslikkus“, intellektuaalse omandi õigus jne), mis on 1990ndate infoühiskonna poliitika algatusel esile tõstetud, Masuda ja teiste sarnaste teoreetikute käsitlustest välja. (Preston 2001: 70)

1.2 Ligipääs informatsioonile

Et saada informatsioonist mingit kasu, läheb vaja lisaks oskustele ka vajadusi. On vaieldud selle üle, kas kõigil inimestel peaks olema võrdne ligipääs informatsioonile, sest see edendaks võrdsust. Juurdepääs informatsioonile on kindlasti vajalik, kuid mitte piisav tingimus õiglaseks osavõtuks. Efektiivseks mõttevahetuseks infoühiskonnas on vaja tavalisest kõrgemat huvi ning pidevaid pingutusi. Jätkuv motivatsioon on tõenäoliselt kõige otsustavam võtmelement edukaks infovahetuseks.

Emori (2004) uuringu järgi kasutas Eestis Interneti 52 % kogu riigi 6–74-aastastest elanikest. Kahtlemata võiks number olla veelgi suurem, sest väga suure tõenäosusega on osal ülejäänud 48 %-st Internetile ligipääsuvõimalus olemas. EMORi ja Poliitikauuringute Keskuse Praxis 2002. aastal koostatud uurimuse “Digitaalne lõhe Eestis ja selle ületamise võimalused” järgi on kahe kolmandiku küsitletute mittekasutamise peamine põhjus motivatsiooni puudumine. Paralleeli võib tõmmata näiteks Prantsusmaa olukorraga.

1981. aastal loodi Prantsusmaal 30 miljoni frangi eest mustvalge teleteksti süsteem Minitel, mis pidi infole ligipääsemise poolest suurendama sotsiaalset võrdsust ühiskonnas. Samas võib öelda kogu selle inforikkuse kohta, et need, kes infot kõige rohkem vajavad, kasutavad süsteemi kõige vähem (Green 2002). Prantsuse peaminister Lionel Jospin väitis 1997. aastal, et Minitel on oma populaarsuse tõttu pidurdanud Prantsusmaa arengut infoajastusse (Wired News 2005). Juurdepääs tehnoloogiale ei vii ilmtingimata selle kasutamiseni ning informatsioon ise ei tähenda alati, et seda aktiivselt kasutatakse (Green 2002).

Elu lihtsamaks muutmise asemel võib uus tehnoloogia majapidamises tekitada hoopis frustratsiooni ja süütunnet. Paljud majapidamised, mis on kulutanud aega ja paigutanud ressursse arvutitesse ja teistesse infovahenditesse, ei ole leidnud loodetud kergendust. Tehnoloogiale juurdepääs üksi ei ole piisav vahend infovaeguse leevendamiseks. (Green 2002)

1.3 Interneti-kasutus

2002. aasta alguses kasutas kogu maailmas Interneti üle 500 miljoni inimese (Haythornthwaite & Wellmann 2002: 13). Tänapäevaks on see number veelgi suurenenud. Internet ei ole enam korporatsioonide kallis eralõbu, vaid on tehnoloogiliste vahendite olemasolul kättesaadav peaaegu kõigile.

Eestis kasutas TNS Emori 2004. aasta juunikuise raporti põhjal Interneti 52 % 12–74-aastastest eestimaalastest ehk 621 000 inimest (EMOR 2004).

Sally Wyatt on välja pakkunud idee, et teaduslikult võiks liigitada Interneti-kasutajaid nende peamiste tegevuste järgi Internetis (Wyatt *et al.* 2002: 37). On ju selliseid, kes kasutavad Interneti ainult hädavajaliku informatsiooni otsimiseks, või meeldib neile lihtsalt Internetis surfata, lootuses leida huvitavat informatsiooni. Mõne eesmärk on Interneti kaudu suhelda, mõni teeb sinna oma kodulehekülje, et ennast või oma tegevust maailmale tutvustada.

Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakonna 2002. aasta Eesti ühiskonna uuring „Mina, maailm, meedia“ (Meema) selgitas välja kuus erinevat Interneti kasutajatüüpi:

- 1) **vähekasutaja**, keda iseloomustab väheaktiivne suhe Internetiga ja kindlate kasutuseelistuste puudumine. See tüüp on levinud keskealiste ja vanemate inimeste hulgas;
- 2) **eraeluliste teenuste kasutaja**, kes on orienteeritud mitmekesise info saamisele, kuid esiplaanil on see, mis seondub eluaseme, töö ja reisimisega, mõnevõrra vähemal määral kohtamisteenustega, pere ja tervisega. Selline Interneti kasutusviis on omane eeskätt 20–44-aastastele naistele;
- 3) **virtuaalses avalikkuses osaleja**, kes on orienteeritud eeskätt foorumites ja jututubades osalemisele ning kommentaaride lugemisele ja kirjutamisele. Sellesse kasutajatüüpi kuuluvad enamuses noored ja nooremas keskeas mehed;
- 4) **suhtlejad**, kelle jaoks on isikutevaheline suhtlus veelgi olulisem, kuid teised kasutusvaldkonnad, peale foorumites ja jututubades osalemise, kommentaaride

lugemise ja kirjutamise, hoopis vähemtähtsad. Selline Interneti kasutusviis on omane eeskätt noortele, eriti 15–19-aastastele;

- 5) **mitmekülgne, interaktiivne võrgus olija**, kelle puhul Internet on ennekõike keskkond. Interneti-kasutuses on kesksel kohal isikutevaheline suhtlemine, praktilise info saamine, märkimisväärse tähtsusega on ka üldiselt vähemolulised ostud ja erootika. Selles tüübis domineerivad 20–29-aastased ning pigem mehed kui naised;
- 6) **mitmekülgne infokasutaja**, kellele Interneti kasutamisel on oluline erialane ja õppimisega seonduv info, samuti majanduslik, õiguslik, poliitiline jms info ning kõikvõimalik praktiline info. Selles tüübis domineerivad keskealised kõrgharidusega inimesed. (Vengerfeldt & Runnel 2004)

E-post ja informatsiooni otsimine on selgelt kaks kõige suurema tähtsusega tegevust Internetis. UCLA CCP 2002. aastal läbi viidud uuringu kohaselt kasutas 87,9 % küsitletutest Interneti suhtlemiseks kas e-maili või suhtlusprogrammide abil, 2003. aastal oli näitaja sama.

On selge, et informatsiooni otsimine Internetist on pärast suhtlusfaktorit kindlalt teisel kohal. UCLA raport 2003. aastast näitab, et ligi kaks kolmandikku kasutajatest peab Interneti äärmiselt tähtsaks infoallikaks, mis puudutab hobide, spordi, reisimise, tervise, meelelahutuse, uudiste või toodete kohta info otsimist. Üle 20 % kasutajatest alustas Interneti kasutamist just sellepärast, et sealt kiiresti vajaminevat infot leida (UCLA CCP 2003).

Küsitletuist olid paljud nõus, et Internetile kuluv tegevus nõuab üha rohkem aega. Kui 2000. aastal kasutasid küsitletud keskmiselt 9,4 tundi Interneti nädalas ja 2001. aastal 9,8 tundi, siis 2002. aastaks on sama näitaja tõusnud 11,1 tunnini nädalas. Mida rohkem kogunud kasutajad Internetiga kokku puutuvad, seda kauemaks venib võrgus olemise aeg. Iga lisandunud aastaga kasvab Internetis oleku aeg. Väga kogunud kasutajad ehk juba üle kuue aasta Interneti kasutanud inimesed veedavad keskmiselt kolm korda kauem aega Internetis kui uued kasutajad, kelle kasutuskogemuse aeg on alla aasta. Üle

kuue aasta kasutajad veedavad Internetis keskmiselt 15,8 tundi nädalas, samas alla aastase staažiga kasutajad vaid 5,5 tundi nädalas. (UCLA CCP 2003)

Et hoida end tehnoloogia ja selle arenguga pidevalt kursis, on oluline oskuste pidev rakendamine. Vanemate Eesti inimeste puhul on Interneti peamised kasutusfunktsioonid Interneti-panga kasutus ja konkreetse info otsimine. Lisaks on neile tähtis suhtlus e-posti teel (EMOR 2005). Kuna tänapäeva noored on üles kasvanud koos Internetiga ning võtavad seda kui iseenesestmõistetavat infokanalit, suhtlus- ja töövahendit ning meelelahutust, on nende teadmised tõenäoliselt palju suuremad ning kasutusampluaa märgatavalt laiem.

1.4 Digitaalne lõhe ja infokihistumine

Väljendit *digital divide* ehk digitaalne lõhe kasutatakse laialt, markeerimaks olukorda, mis iseloomustab ebavõrdset seisust digitaalse meedia kasutajate ning mittekasutajate vahel. Digitaalne lõhe aga jagab inimesed rangelt kaheks: ühed, kes saavad digitaalsest meediast kasu, ja teised, kes ei saa (Vengerfeldt 2002).

Sally Wyatti *et al.* (2003) järgi algas Interneti kiire kommertsialiseerumine 1990. aastate keskel. See hõlbustas inimeste omavahelist suhtlemist ning kõigile oli antud võimalus osaleda virtuaalses diskussioonis. Paraku hakkas selles punktis üha enam ilmema digitaalse lõhe olemasolu, sest kõigil ei olnud võrdseid võimalusi digitaalsele meediale ligipääsemiseks. Samuti ei saa kõigi oskused sajaprotsendiliselt ühesugused olla. Castells ja Compaine lähevad Ameerika Ühendriikide näitel oma järeldustes isegi nii kaugele, et väidavad, nagu oleks digitaalne lõhe kõigest ajutine nähtus ning kaob, kui vajalik tehnika muutub odavamaks ning seda mitte ainult USA-s vaid terves maailmas (Wyatt *et al.* 2003).

Ehkki Interneti-kasutajate erinevused sõltuvad suuresti sissetulekust, vanusest, haridusest, rassist, ei mängi need tegurid enam rolli, kui inimesed on Interneti võimaluste ning oma tegevuse suhtes teadlikud. Samas on erinevate tunnustega

inimestel Interneti suhtes erinevad vajadused ning see tingibki digitaalse lõhe kindla püsümise. (Haythornthwaite & Wellmann 2002: 16–18)

Mida rohkem inimesi kogu maailmas hakkab kasutama Internetti suhtlemiseks ja info kogumiseks, seda vähem mõttekas on, arutledes ise Internetiga seotud ebavõrdsuse küsimuste üle, vaadelda ainult seda, kes on ühendatud võrku ehk Interneti-kasutaja (DiMaggio & Hargittai 2001). Tuleb hoopis vaatlema hakata Interneti-kasutajate erinevusi, kuidas nad meediumile ligi pääsevad ja seda kasutavad, vaadelda inimeste oskusi. Oluline on uurimine laiendada Interneti-kasutajate erinevuste väljaselgitamisele ja analüüsimisele (Hargittai 2002).

Peale ühe faktori ehk ühenduvuse Internetiga on ka veel teisi faktoreid, mida peaks arvestama, kui arutleda ebavõrdsuse üle Interneti kasutamisel (Hargittai 2003). Lisaks Internetile ligipääsule, pakuvad DiMaggio ja Hargittai (2001) välja veel viis erinevat dimensiooni, mida peaks arvestama:

- 1) **tehnilised võimalused** (võimalikult hea tarkvara, riistvara; Interneti-ühenduse kvaliteetsus);
- 2) **kasutusvabadus** (ligipääsu füüsiline asukoht; võimalus kasutada Internetti just enda eelistatud tegevuste jaoks);
- 3) **kogemus** (tehnikaga kasutamise kogemus; välja kujunenud kasutusmustrid);
- 4) **sotsiaalne toetav võrgustik** (inimesed, kes julgustavad Internetti kasutama või annavad probleemide tekkimisel abi);
- 5) **kasutusmeisterlikkus** (võime kasutada Internetti võimalikult ratsionaalselt ja tõhusalt).

Kuna iga päev ühendab end Internetiga aina rohkem inimesi, ei ole enam otstarbekas rääkida ainult digitaalsest lõhest, sest selline jaotus ei anna edasi kasutajate ja mittekasutajate iseloomu.

Et kasutajate naturidest paremini aru saada, tuleks digitaalse ajastu ebavõrdsustest rääkides hakata senise kinnistunud *digital divide* asemel kasutama mõnda

laiaulatuslikumat ja rafineeritumat mõistet. DiMaggio ja Hargittai (2001) soovivad terminit *digital inequality*, mis kätkeb endas palju rohkem võimalusi väljendada kasutuserinevusi. Seda ka juhul, kui Internetile ligipääs on peaaegu ülemaailmne (Hargittai 2003). Terminit **infokihistumine** soovitab kasutada ka Pille Vengerfeldt (2002), sest „erinevused on olulised mitmes aspektis ja neid kõiki ei ole võimalik ühestele jah/ei kategooriatele taandada.“

Käesolevas bakalaureusetöös uuringi Eesti Interneti-kasutajate harjumusi ja hoiakuid seoses Internetist info otsimisega. Viidates infokihistumisele, võib eeldada, et ka Eesti kasutajad on oma oskustelt ja võimalustelt erinevad ning see peegeldub ka nende käitumises. Empiirilise uuringu osas esitan andmed, kuidas Eesti kasutajad Internetist infot otsivad, kui tihti nad seda teevad, millist laadi infot nad kõige enam tarbivad, kui oluliseks ja usaldusväärseks nad Interneti peavad ning millised on levinumad takistused Internetist info otsimisel või omandamisel. Lisaks harjumuste uurimisele annab see ka aimu infokihistumisest erineva sotsiaalse ja majandusliku taustaga Interneti-kasutajate seas.

2. METOODIKA

Käesoleva bakalaureusetöö meetod on kvalitatiivintervjuu. Intervjuud viisime läbi neljast Tartu Ülikooli üliõpilasest koosneva grupiga. Gruppi kuulusid Kristiina Tagel, Piret Reiljan, Urmas Rosenberg ja Marko Paloveer. Läbi viisime 16 intervjuud, neist üheksa naissoost ning seitse meessoost isikutega. Intervjuud viisime läbi vastavalt kavale, mille töötasime välja üheskoos juhendajate Pille Runneli ja Pille Pruulmann-Vengerfeldtiga. Viisime omavahel läbi ka prooviintervjuud, et näha, kuidas need reaalses olukorras töötavad.

2.1 Valimi kirjeldus

Intervjuu valimisse kuulusid inimesed, kes olid 2002. aastal vastanud küsimustele Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakonna uuringus „Mina. Maailm. Meedia“ (Meema) ning olid andnud nõusoleku osaleda edaspidigi.

Esimeses ringis valisime intervjuueeritavad järgmiste kriteeriumite alusel:

- 1) eesti keelt kõnelev;
- 2) Tartu linna elanik;
- 3) Interneti-kasutaja;
- 4) nõus intervjuud andma.

Niimoodi selekteerides jäi sõelale 16 inimest, kellest 11-ga õnnestus Faktumil intervjuu ka kokku leppida. Kahjuks ei ilmunud üks neist kohale, seega viisime Tartus läbi kümme intervjuud (7 meest ja 3 naist).

Kuna intervjuusid jäi väheks ning olemasolevas valimis domineerisid mehed, otsustasime sooritada lisaküsitluse Tallinnas. Teise ringi kriteeriumid olid järgmised:

- 1) eesti keelt kõnelev;
- 2) Tallinna elanik;
- 3) naine;
- 4) Interneti-kasutaja;

5) nõus intervjuud andma.

Sedapuhku jäi sõelale 18 inimest, kellest valisime välja kuus ning Faktumil õnnestus kõigi nendega ka intervjuu kokku leppida. Kõik kuus intervjuud toimusid.

Sobivate kandidaatide valimisel peeti silmas, et nad oleks kõik võimalikult erineva sotsiaalse ja majandusliku taustaga. Samuti proovisime varieerida erinevate kasutajatüüpide vahel, milleni jõuti Meema uuringu käigus. Kasutajatüübid on lahti seletatud teoreetiliste ja empiiriliste lähtekohtade peatükis. Samuti kasutasime käesolevas bakalaureusetöös intervjuueeritavate nõusolekul nende Meema uuringu ankeete.

2.2 Intervjuu struktuur

Intervjuusid alustasime küsimusteplokiga inimese elu, tegevuste ja nendega rahulolu kohta. Seejärel liikusime üksikutelt teemadelt laiemate ja üldisemate teemadeni. Intervjuu koosnes kuuest suuremast küsimusteplokist:

- 1) sotsiaalne võrgustik, kodu, sõbrad, õppimine, töö, huvid ja harrastused;
- 2) arvutid ja Internet: kogemused, ootused, harjumused, hüved, hoiakud, motivatsioon;
- 3) Internet ja sotsiaalne võrgustik, suhtlemine;
- 4) info otsimine;
- 5) tarkvara ja riistvara: hirmud, oskused;
- 6) info ja kommunikatsioon, infoühiskond (mõiste tähendus, kokkupuude sellega).

Erinevad intervjuu osad on ka uurimisgrupi liikmete bakalaureusetööde fookused. Täielik intervjuu kava on [lisa 1](#) all.

3. VALIMI ISELOOMUSTUS

Meema uuringu tulemusena jõuti kuue erineva Interneti-kasutaja tüübini. Oma intervjuude jaoks valisime välja võimalikult erinevad inimesed Meema uuringust. Kuna oma töös kasutan vastajate iseloomustamiseks ainult koode, lisan siia peatükki tabeli, mis annab vastajatest pisut täpsema ülevaate.

Kood	Vanus	Tegevusala	Amet	Kasutajatüüp	Elustiil
N1	31	põllumajandus	riigiametnik	mitmekülgne interaktiivne võrgusolija	tööle orienteeritud kultuurilembeline
N2	50	psühholoogia	vabakutseline	mitmekülgne infokasutaja	tööle orienteeritud kultuurilembeline
N3	38	majandus	analüütik	mitmekülgne infokasutaja	tehniliselt harrastuslik
N4	59	(telefonivõrk)	pensionär	vähekasutaja	väga passiivne
N5	25	halduskorraldus	tudeng	mitmekülgne infokasutaja	uue meedia ja seltsielukeskne
N6	39	poliitika	ametnik	virtuaalses avalikkuses osaleja	tööle orienteeritud kultuurilembeline
N7	27	(bioloogia)	lapsega kodus	eraeluliste teenuste kasutaja	lugemiskeskne
N8	42	käsitöö	FIE	mitmekülgne interaktiivne võrgusolija	tööle orienteeritud kultuurilembeline
N9	22	sotsiaaltöö	töötav tudeng	suhtleja	mitmekülgselt aktiivne
M1	48	põllumajandus	jurist	mitmekülgne infokasutaja	hasartne, meelelahutuslik
M2	26	ettevõtlus	töötav tudeng		hasartne, meelelahutuslik
M3	60	haridus	koolijuht	eraeluliste teenuste kasutaja	tööle orienteeritud kultuurilembeline
M4	24	arstiteadus	töötav tudeng	eraeluliste teenuste kasutaja	uue meedia ja seltsielukeskne
M5	20	ehitus	töötav tudeng	mitmekülgne interaktiivne võrgusolija	uue meedia ja seltsielukeskne
M6	19	metalli eriala	meistri abi		hasartne, meelelahutuslik
M7	25	meelelahutus	baarman	mitmekülgne interaktiivne võrgusolija	hasartne, meelelahutuslik

Tabel 1. Intervjueeritavate koodid koos iseloomustusega¹

¹ Tabeli autor uurimisgrupi liige Piret Reiljan

- 1) Koodides tähendab M meest ja N naist.
- 2) M2 ja M5 puhul on kasutajatiüp määratlemata, ent toetudes elustiilile, võib eeldada, et tegu on mitmekülgsete Interneti-kasutajatega.

Et siduda käesoleva bakalaureusetöö jaoks antud intervjuusid 2002. aastal läbi viidud Meema uurimusega, koostasin lisaks kaks tabelit, mille leiab töö lõpust lisa 4 ja lisa 5 alt. Tabel 4 annab ülevaate sellest, kuidas hindasid vastajad oma infootsimise harjumusi Meema uuringule vastates. Tabel 5 aga näitab, kui palju inimesed keskmiselt ühel tööpäeval Internetile aega kulutasid ning kui sageli nad enda arvates arvutit infot hankimiseks kasutasid.

4. EMPIIRILISE UURINGU TULEMUSED

4.1 Info omandamine

Info otsimise protsess toimub antud intervjuude põhjal väga üheselt: 16 vastanust viitasid kõik mingitele kindlatele lehekülgedele, kust nad infot otsivad või otsimist alustavad.

Ei, minul on ikka kindlad leheküljed, kindlalt leheküljelt. Mina asja eest teist taga ei meeldi seal lahmida. (N4)

Kõigepealt kindlaid lehekülgi, aga siis aeg-ajalt on ette tulnud, et ka lihtsalt juhtud ühelt lehelt teisele. A tavaliselt ikka kindlaid lehekülgi. (N6)

Konkreetselt meeldib peaaegu kõigile kasutada otsingumootoreid, kuhu vastav märksõna sisse tippida, et siis saaks kuvatud lehekülgede vahel surfata. Kasutajad näevad seda lihtsaima võimalusena kiiresti ja mugavalt soovitud infoni jõuda.

*Ma surfan niisama ringi, et nagu otsin midagi sellesarnast või sellelaadset, aga teinekord on kindlad leheküljed. No üldjuhul on ikka see, et hakkad otsima. **Kuidas sa otsid?** Neti ja Google'i kaudu. (M5)*

Et kui ma näiteks mingisugust infot otsin miski asja kohta, siis põhiline, kuhu ma ikkagi lähen, on Google'i otsingumootor. (N7)

Vaid kolm vastasid, et loobuvad otsingumootori kasutamisest, kui teavad mõnda kindlat lehekülge, kuhu minna. Otsingumootorite kasutamist ei ole välistanud ükski vastaja.

Populaarsemad otsingumootorid on vaieldamatult Neti ja Google. Neid otsingumootoreid mainisid oma vastustes peaaegu kõik vastajad. Huvitav on ära märkida, et Eesti info otsimiseks eelistasid vastajad kasutada kodumaist Neti.ee otsingumootorit, kuid välismaa lehekülgede jaoks Google'i pakutavat mootorit.

Vastajad põhjendasid seda peamiselt sellega, et Netis on kõik eestikeelne ning sealt saab Eestit puudutava info paremini kätte.

Kui ma ei tea, siis olenevalt sellest, kas ma tahan otsida Eestist või ma tahan välismaalt otsida, siis ma kasutan neid otsingumootoreid, et Eestis ma kasutan Netit ja välismaal kasutan Google'it. Ja, ja noh, siis tuleb lihtsalt teha see õige päring ja siis nad pakuvad tavaliselt mingisugust varianti. (N3)

Koguni kümnel juhul väitsid vastajad, et nad kasutavad Netit ja Google'it paralleelselt, sest see aitab neil paremaid otsingutulemusi saada. Kahel korral kasutati veel ka Yahoo otsingumootorit.

Kui palusime vastajal öelda, et kui ta leiab Internetist ootamatult mingi teda huvitava info, kas ta piirdub ainult selle koha lugemisega või hakkab omal käel lisainformatsiooni otsima, siis peaaegu kõik vastanutest ütlesid, et kahtlemata proovivad nad leida lisamaterjali või siis märgivad Interneti-lehekülje üles, et sinna hiljem tagasi pöörduda.

Ma pigem ikka otsin juurde. Ja, noh, enamasti jälle satub see sedasi, et kui seal on mingi vihje mingisugusele sarnase sisuga asjale, või, noh, mis nagu tundub huvipakkuv, siis ma ikkagi lähen edasi, kui vähegi aega on. (N7)

Oleneb teemast, et kui see teema hakkab rohkem huvi pakkuma, siis otsid sinna juurde kahtlematult. Üritad leida. (N3)

Vaid üks küsitletuist väitis, et tema küll ei mäleta, et oleks midagi niimoodi edasi otsinud.

Kuna Interneti võidukäik Eestis on kestnud juba mitmeid aastaid, satub võrku üha enam lehekülgi, mis on eestikeelsed. Sellest tulenevalt on kasutajal võimalus väga mitmesugust infot saada emakeeles ning ta ei pea otsima abi võõrkeelsetelt lehekülgedelt. Peamiselt kasutataksegi eestikeelseid lehekülgi, millele inglise keele

oskajad lisavad ka võõrkeelsed leheküljed. Kolm vastajat aga mainis, et kasutavad rohkem inglisekeelseid lehekülgi, kuna neilt saab vajamineva materjali paremini kätte. Kõigil kolmel on selleks otsene vajadus töö või kooli pärast. Küsisime „kas sa kasutad peamiselt eestikeelseid või võõrkeelseid lehekülgi?“

Kuivõrd oma erialast, siis on kõik inglise keeles. Eesti keeles ei ole meditsiinilist pagasit nii suurt. Vot see on suhteliselt inglisekeelne värk. (M4)

Selle pärast, et mul töös on paratamatult vajalik informatsioon, mis on võõrkeeles. Ja ma olen nagu seotud majandusuudistega ja need on valdavalt inglise keeles. (N3)

Paaril korral möönsid ka ülejäänud vastajad, et just erialast materjali on eesti keeles väga raske kätte saada.

Kolmel korral ütlesid kasutajad, et nad loevad aeg-ajalt ka venekeelseid lehekülgi. Üks vastaja lisas eesti- ja inglisekeelsetele ka Soome, Rootsi ja Saksamaa leheküljed.

Noh, mis ma teen? Kõigepealt ma otsin eestikeelsest, siis ma otsin saksakeelset, siis ma otsin ingliskeelset, kui sealt ka ei tule, siis hakkad mingit rootsi keelt või soome keelt, eks ju. Aga, noh, nii kaugale on netis väga vähesed asjad. Et, noh, mingi vastus tuleb sul igal juhul, eks ju, iseasi, kas see sulle sobib. (N1)

Süvaintervjuude käigus uurisime inimestelt, kui palju nad enda arvates Internetile aega kulutavad. Info otsimist ja tarbimist käsitleva osa juures pärisime uuesti, kui palju neil kulub aega mingi konkreetse info otsimiseks või kui tihti nad seda teevad. Selgus, et inimesed kasutavad Internetti väga erineval määral ning sageli on neil eneselgi raske öelda, palju nad seda kasutavad.

Mul on kogu aeg Internet taga. Et mul ei ole vahet. Ei registreeri ära, et millal Internetis ja... ma olen tööl näiteks ja mul on küsimus, millele ma ei oska hetkel

vastata, aga mul on vaja mõista midagi. Siis ma lähen kohe netti. Ma isegi ei registreeri, et ma netti lähen. (N1)

Võib tõdeda, et enamik vastajatest kasutab Interneti kasutatavat iga päev, osa siiski mõned korrad nädalas. Isikutest, kes kasutasid Interneti iga päev, ütles ainult üks, et info otsimiseks kasutab ta Interneti tunduvalt harvemini. Peamine Interneti funktsioon töö juures oli suhtlemine kolleegidega ning kodus laadis ta Internetist alla filme.

Suur osa vastanutest kasutas informatsiooni hankimiseks Interneti kas töistest vajadustest või isiklikest huvidest lähtuvalt vähemalt korra päevas.

Noh, viimasel ajal näiteks järjest rohkem, mmm..., järjest rohkem, ükskõik millise eluvaldkonnaga on vaja tegeleda. Noh, mul siin oli vaja matuseid korraldada, varem ei oleks selle pealegi tulnud, et võib ka selle kohta kõik informatsiooni – telefoninumbri, lahtiolekuajad, mismoodi hinnad... – et järjest rohkem, ütleks, jah. (M1)

Arvud ja kommentaarid näitavad selgelt, et inimesed hakkavad üha rohkem informatsiooni otsima just Internetist. Kasutajad hindavad siinkohal kaht peamist tegurit: mugavust ja kiirust.

Nojah, kõige suurem erinevus ongi see teatmeteoste pool, et varem, ütleme niimoodi, kui ma käisin... ma ikka võisin tundide viisi raamatukogus olla ja käisin seal laupäeviti ja pühapäeviti pool päeva raamatukogus, siis nüüd nagu seal käin harva. Selle info saan suures osas ütleme ikka niisama kätte. (N3)

Lihtsamaks on muutnud. Kui nüüd ikka mingite märksõnade järgi saab rohkem infot, kui tead näiteks, kuhu edasi minna. Kui tead, kust otsida. See on nagu lihtsamaks muutnud. Kompaktsemaks? Ei. Aga selles mõttes kuidagi lokaalsemaks. Ühest kohast saab infole ligi. (N9)

Neljast vastajast, kes kasutasid Interneti harvemini kui iga päev, väitsid, et ei lähe Interneti kas huvi- või ajapuudusest. Kui nad aga Interneti läksid, kasutasid nad seda poolest tunnist nelja tunnini päevas.

Siis, kui ma õhtuti olen, õhtuti – päevad näiteks mul kuluvad üldse ära, päeval ma üldse ei tee ja ei pane käima, ainult juhuslikult, kui pankra tahan minna – noh, kui sa sinna lugema jääd, siis võib paar tundi küll ära minna. Kui ma seal mõningaid asju loen, siis mul läheb ikka rohkem aega, jah. Paar tundi küll, vaatad, oi, palju kell juba on! (N4)

Infot otsisid neist neljast kolm iga kord, kui Interneti läksid. Üks väitis, et väga palju aega ta informatsiooni kogumisele Internetist ei kuluta, samuti ei suutnud ta viimase nädala kohta ühtki korda meenutada, kus ta oleks infot otsinud.

Palusime vastajatel ka hinnata, kas nende arvates on Internetis palju või vähe infot. Et aru saada vastaja infovajadustest ja sellest, kui oskaja ta info otsimisel on, kõrvutasin vastused nendele küsimustele tabelisse 2, mille leiab lisast 2. Seitse vastajat 16-st ütles, et nende arvates on üldist materjali väga palju ja see võib otsinguil isegi segada, samas leidsid nad, et erialase ja spetsiifilise informatsiooni hulk on Internetis puudulik.

Hetkel veel on kindlasti, mis on väga suureks tõkestuseks, on informatsiooni puudus. Et kas või netis otsides materjali oma lõputöö jaoks, siis nagu tegelikult ei kajastata. Ma tean, et pankrot ei ole midagi head. Aga samas, et ei kajastata nii palju. Seda kajastatakse, kui ta on pankrot ja ta on halb majanduslikult. Aga mind huvitaks just see psühholoogiline pool – mida see tegelt inimestega teeb. Et mis, millised nagu mured kaasnevad teatud peredes, kui on juhtunud selliseid asju. (N5)

No kindlasti on alati ka sihukseid asju, mida Internetist ei leia. (M2)

Tabelist võib selgelt näha, et need kasutajad otsivad Internetist infot iga päev. Inimesed, kes otsivad Internetist infot ainult mõned korrad nädalas, arvavad, et infot on üldiselt

palju või piisavalt, kuid nad ei klassifitseeri informatsiooni erialaseks ja laiadele massidele mõeldud lausinformatsiooniks. Kolm inimest arvasid, et infot leidub Internetis piisavalt – mitte vähe, kuid mitte ka ülearu. Nemad olid kõik kas keskmised või keskmisest tugevamad kasutajad. Kaks algajat ning üks enda arvates üle keskmise kasutaja arvasid, et infot on Internetis palju või liigagi palju.

4.2 Interneti-kasutus

Praktiliselt kõik, mis Interneti-brauserit lahti tehes vastu vaatab, kannab endas mingisugust informatsiooni. Alateadlikult ja teadlikult võetakse see ka kohe vastu. Tegu võib olla mõne kõige tähtsama uudisega, jõulise müügireklaamiga või info selle kohta, et armastatud avalehekülg on kujundust muutnud. Intervjuusid tehes püüdsime aga inimeste käest pärida, millist laadi informatsiooni nemad teadlikult kõige enam Internetist otsivad, millega see seotud on ning mis valdkondadega võib tegu olla.

Süvaintervjuudes pärisime vastajate käest, kas nad on vaadanud Internetist infot seoses uudistega, eluasemega, reisimisega, kohtamisteenustega, pereinfo, tervisega, hobidega, seadustega või on nad Internetist tööd otsinud. Tulemusi kajastab tabel 3, mis on lisas 3. Tabelis on märgitud, kas inimesed on vaadanud mingi valdkonnaga seotud infot. Kui inimene ütles, et ta on kindlasti näiteks uudisteleheküljele sattunud, kuid sihilikult pole ta neid otsinud või vaadanud, siis märkisin tabelisse „ei“. Seega on „jah“ vastuse eelduseks inimese teadlik huvi antud valdkonna kohta. Kriipsukesega on märgitud tabelis need kohad, kus vastaja käest ei ole valdkonna kohta küsitud või ei saa vastustest kindlat seisukohta välja lugeda.

Kõigi käest küsiti uudiste kohta. Selgelt on päevakajaline info ka tähtsaim informatsioon, mida Internetist otsitakse. Peaaegu kõik vastajad olid harjunud Internetist uudiseportaale külastama või päevalehti lugema.

Ikka-ikka. Jah. Ikka loen küll, jah. Ma ütlen, et ma igal hommikul lähen lahti sellise, noh, ajalehepealkirjad loen kohe kiiresti läbi ja vaatan. Ma ei loe neid sisu, ma vaatan,

et mis nagu põnevad on, siis selle vaatan läbi. Et ma praktiliselt iga päev vaatan läbi uudised. (M3)

Ainult kaks meesterahvast vastasid, et nad ei loe Internetist uudiseid, sest neile ei meeldi arvutist lehti lugeda.

*Ei, ma ei loe lehti Interneti kaudu. **Ei ole kordagi käinud?** Ma kindlasti olen sattunud sinna, aga ma ei oska öelda, mis põhjusega ma olen sinna sattunud. Võib-olla niimoodi, et kui kusagil töö juures on ees olnud see, töö juures loetakse lehti Interneti kaudu palju, siis silm on peale jäänud, aga et ma sihipäraselt läheksin mingeid uudiseid või lehti lugema, seda ma ei tee. (M4)*

Vastaja põhjendas oma käitumist asjaoluga, et ta saab soovi korral lehti lugeda laua pealt, tegelikult ta aga ajalehtedest-ajakirjadest ei huvitu.

Ühel korral mainis vastaja ka seda, et ehkki ta vaatab Internetist päevalehti, ei talu ta silmad väga suurt koormust ning lihtsam on lehte paber kandjalt lugeda. Üldiselt kumas mitmelgi korral vastustest läbi, et Internetist saab küll kiiresti erinevatele infoallikatele pilgu heita, kuid traditsiooniline paber kandjal ajaleht on siiski omaette väärtusega ning seda loetakse põhjalikumalt.

Samuti küsiti kõigi inimeste käest, kas nad on otsinud Internetist infot seoses meditsiini või terviseiga. Siin tekkis inimeste vastustes vastuolu: mõningatel juhtudel küsiti tervise kohta kaks korda, nimetades seda üks kord meditsiiniliseks infoks ja teine kord terviseinfoks. Jaatavaks lugesin vastuse siis, kui vähemalt ühele vastas inimene jaatavalt. Viis inimest kuueteistkümnest ütlesid, et nad ei ole seda teinud, kusjuures neli neist olid meesterahvad. 11 inimest olid aga Internetist terviseiga seotud infot otsinud.

No terviseiga kindlasti. See arstide foorum on, kus on mingid haigused seal kõik ja siis vastatakse. Seal on võimalik... käisin otsimas kõrgvererõhutõve kohta informatsiooni. (N5)

Küsitlute arvates on Internet väga palju hõlpsamaks muutnud erinevate seaduste ja õiguslase info kättesaamise poolest. 16-st üksteist inimest ütlesid, et on Internetist erinevaid seaduseid otsinud, kaks inimest ei olnud seda teinud ning kolme käest ei õnnestunud kommentaari saada. Kasutajate arvates on Internet jällegi mugav võimalus kõik kiiresti ja lihtsalt omandada. Ei pea mööda asutusi jooksuma ning telefoniarvet kulutama, et huvipakkuv materjal kätte saada.

Riigi Teatajad ja IBS, seadus.ibs.ee ja siis on töönspektsioon ja midagi on, midagi oli veel... RNK on väga hea, kust saab kõik töölepingud ja kõik asjad, blanketid – kõik asjad saab kätte. (N5)

Noh, kas või needsamad õigusaktid. Tähendab, ma võtan mingi seaduse, millel on kümme parandust. Võtan hunniku Riigi Teatajaid välja (naerab), kus need ühes või teises on, kuna viimasel ajal neid tekste nii palju ei avaldata kui võib-olla aastaid tagasi. /.../ Siis Internetis on seal üks tekst või on ka teisi võimalusi, tuleb praeguse seisuga – täpselt tänase päeva seisuga – milline see tekst konkreetselt täna välja näeb. (M1)

Ka vaadatakse Internetist väga palju informatsiooni seoses reisile minekuga või reisimisega. Inimesed uurivad Internetist infot sihtkoha kohta, koostavad reisiplane ning uurivad erinevate firmade sooduspakkumisi. Mitmelgi korral ütlesid vastajad, et nad on Internetist ostnud lennukipileteid. Ka mainisid inimesed mitmesuguseid sõidugraafikuid. 16 inimesest 12 ütlesid, et nad on Internetist mingit reisiinfot otsinud. Oluliseks peeti ka teiste inimeste soovitusi sihtpunktide kohta.

Noh, see on üks allikas, kuidas sihtpunktist, ütleme, leida informatsiooni põhimõtteliselt, et mis seal on, kus käia, mida vaadata. Välja otsida nii-öelda soovitusi, kus käia, mida teha. Et see on ka koht, kuskohas, kuna ma nüüd viimasel ajal pole niisugusel puhkuseraisil käinud, siis ma pole käinud otsimas, aga varasematel aegadel ma olen alati lugenud nagu kohalkäijate kommentaare... mmm... sealt saab vaadata, ütleme, kui palju hotellid maksavad, elamiskulud, lennupiletid, ütleme, alates sellest ja, ja, ja nii edasi. (N3)

Kolm inimest aga ütlesid, et nad ei ole kunagi reisiinfot Internetist otsinud. Kaks neist küll reisisid keskmiselt korra aastas, ühele reisimine aga ei meeldinud, sellepärast ei tundnud ta antud info vastu ka absoluutselt huvi.

Ei tahagi, kuigi võiks minna küll laevaga – nii vilets ja vaene pole. Aga ma ei tea, ma ei tahagi. Ma ikka pean, lähen siis vahel, nagu siin maininud, et siis peaks minema ikka organiseeritult ja ... aga omast peast mine sinna, mis ma seal ikka vahin?(N4)

Üks inimene reisiinfoga seotud küsimusele ei vastanud.

Küsitlusest selgub, et töö otsimine Interneti kaudu on saanud populaarseks. 16 intervjueeritavast tervelt kümme väitsid, et nad on Internetist tööd otsinud või erinevaid tööpakkumisi vaadanud. Huvilised endale töö ka leidsid. Töö otsimise kohtadena mainitakse eeskätt tööotsinguportaale.

*Viimane töökoht on see Internetist. **Kas ise otsisid või panid kuulutuse, et vajad tööd?** Ikka ise panin kuulutuse. **Ja siis sind leiti üles?** Jah. (M6)*

See töökoht, kus ma paar aastat töötasin, see oli ka niimoodi, et ma lihtsalt riputasin oma kuulutuse või, noh, CV sinna üles, aga samas mitte selle eesmärgiga, et ma nüüd kindlasti midagi sealt nagu ootaks või midagi sellist, aga nii ta läks. (N7)

Viis inimest ütlesid, et nemad ei ole Internetist tööd otsinud. Nendel isikutel oli aga olemas töökoht, kus väga pikka aega töötatud ning ameti vahetamisele nad ei mõelnud. Üks vastaja oli pensionieas, mistõttu polnud tal enam huvi töötada. Ühe inimese käest ei õnnestunud töö otsimise kohta vastust saada.

Eluasemega seotud infot oli otsinud Internetist 8 inimest 16-st. Peamiselt puudutasid need korterite rentimist või ostmist.

Elukoha vahetus on siin mitu korda olnud, siis on ikka Internetist otsitud. (N8)

Seitse intervjueeritavat ütlesid, et nemad ei ole vaadanud Internetist infot seoses maja või korteri rentimisega, ostu või müügiga. Ühe käest ei õnnestunud kommentaari saada.

16-st üheksa inimest vastasid eitavalt küsimusele „kas olete Internetist otsinud infot seoses kohtamisteenustega?“ Seitsme inimese käest seda ei küsitud.

Samuti ei küsitud üheksa inimese käest, kui palju nad otsivad Internetist perega seonduvat infot. Seitsmest vastanust kaks väitsid, et nad on vaadanud, kuid ei suutnud meenutada ühtki konkreetset juhtumit. Viis inimest ei olnud üldse vaadanud.

Kaheksa inimest küsitletuist olid vaadanud Internetist mingisugust infot oma hobide kohta ning saanud kasulikke teadmisi. Peamine hobi, mille kohta lisainfot otsiti, oli sport. Inimesi huvitasid pallimängud, kehakultuur. Hobidest nimetati veel ajalugu, autosid, tehnikat, ehitust, niplispitsi, kokandust.

Seda kokandusega, et praegu laupäev-pühapäev ja talve aeg, aga see läheb nii ruttu mööda kõik, mis seal, kuidas neid valmistatakse, kui retsepti tahan, siis ma lähen siit vaatan, katsun seal üles otsida. (N4)

Just kokandus ja toiduretseptid oli valdkond, mille inimesed ise panid juurde lisaks meie küsitud valdkondadele. Neli vastajat 16-st möönsid, et kasutavad toiduvalmistamisel Internetis leiduvate retseptide abi.

Päeval lähed Internetti, on olemas siuke tore koht, nagu retseptikogu. Lähed sinna sisse, valid välja, mis sa teha tahad, antakse sulle retsept kätte, vaatad, kas on raske teha või ei ole ja siis lähed poodi. (N5)

Peamine takistus, mis segab kasutajatel Internetist info otsimist, on halb keeleoskus. 16 vastajast tervelt kümme kurtsid vähese keeleoskuse üle. Neist viis oleks paremini tahtnud osata inglise keelt, eriti erialast kirjandust lugedes.

Et inglise keelt ma küll valdan, aga ma arvan, et need tööalased terminid jäävad minu jaoks ka raskeks. (N5)

Kahel korral nimetati veel vähest vene keele oskust, ühel korral saksa, hispaania, itaalia, soome ja rootsi keele oskust.

Kui sa tahad Itaaliast midagi teada, siis sa peaksid itaalia keelt ka oskama ja sama juhtub teiste selliste Euroopa suurriikidega: Prantsusmaaga, Hispaaniaga. Et on informatsioon ainult nende emakeeles, et võõrkeelne informatsioon on täiesti puudulik või ei ole üldse. (N3)

Päevakajalist ja levinud informatsiooni arvati Internetis olevat piisavalt ja isegi nii palju, et see hakkab häirima. Seitsmel korral mainiti aga spetsiifiliste materjalide rasket kättesaadavust.

Noh, aga ma saan aru, et ega keegi neid sinna ei programmeeri. Keegi ei pane, tähendab, ei olegi niukseid inimesi. Noh, neid võiks muidugi rohkem olla, et kui õpetaja tahab oma õppematerjali sealt saada rohkem, siis, noh, keegi peab sinna panema või tegema. Kõike ei saagi panna, isegi kui tahaks. Tahad alati rohkem, kui seal on. (M3)

Kahel korral nähti takistusi otsingumootorites.

Tihtilugu olen vaadanud seda, et kirja pilt, mis on Internetis, noh, ütleme, et sellepärast ei leia infot üles, et kui on „dušš“, siis pead panema dushh (rõhutab h-tähte). Noh, on ju, et leida neid võimalikke asju, eks, nagu kirjas on, et see on seganud. (N1)

Üks vastanuist aga arvas, et otsingumootorid peaks arvestama, et inimene ei oska alati õigesti märksõna sisse tippida.

Need otsingumootorid võiksid paindlikumad küll olla, sellepärast, et tihti peale ei tea, kui täpselt seda sõna kirjutada ja siis ta ei anna ju tegelikult välja seda. Et, noh, on küll olemas sellised need ka võimalused, et ta annab sulle ka lähedased sõnad, aga igal pool seda ei ole. (N8)

4.3 Olulisus ja usaldusväärsus

Ühe aspektina palusime vastajatel hinnata, kui oluliseks infoallikaks nad Interneti peavad. Oodatult selgus, et Internet on tõepoolest muutunud neile mugavaks ja meelepäraseks infoallikaks, eelkõige tänu oma kiirusele ja kasutusmugavusele.

Ta on, ma arvan, järjest olulisem. Sest et ta on mugav. (M1)

Ehkki vastajad väitsid, et nad kasutavad Interneti kõrval ka teisi infoallikaid, nagu infotelefon, raamatukogu, ning saavad tarvilikku informatsiooni ajalehtedest-ajakirjadest, saavad nad koguseliselt kõige rohkem infot siiski Internetist. 16 vastanust ütles 11 otsesõnu välja, et Internet on neile väga või küllaltki oluline infoallikas.

Minule on ta väga oluline. Ma ei kujutaks ette, õhtul, võtame kooli poole, kui ma ei saaks otsida kodus informatsiooni, kui ma peaksin olema kuskil... raamatukogus. (N5)

Erinevatest foorumitest, suhtluslehekülgedelt ja ajalehekommentaaridest saadud informatsiooni usaldamise kohta ütles üks intervjuueeritav, et üldiselt ei tohi Interneti üldse usaldada ning kriitilist meelt peab rohkesti jaguma.

Nojah, ütleme selles mõttes, et näiteks ehitusfoorumeid on mitmeid ja remondifoorumeid, sealt saab siis vaadata erinevate asjade kohta, mida arvatakse. Siis on olemas ka mingid raamatud või ajakirjades, kus on olemas.

Et, noh, nende... võrdlemine omavahel ja vaatamine ja sobitamine. Terve mõistuse seisukoht on muidugi ka oluline. (N3)

Väga erinevate foorumite usaldatavuse suhtes olid kriitilised ka teised kasutajad, kes mainisid, et enne, kui informatsioon tõepoolest kasutusele võtta, peab seda alati kontrollima. Vastajad mainisid mitmel puhul, et tegelikult võib väär info väga kergesti äratuntav olla ning nad loevad seda ainult meelelahutuseks, täie tõe pähe seda ei võeta. 16-st oli erandlik ainult üks vastaja, kes ütles, et olenemata kogemustest ta infot alati ei kontrolli, sest ei oska seda kusagilt kontrollida.

Näiteks bussiajad on Internetis valed olnud. Siis on see, et ma olen tööga seoses neid Interneti-aadresse või e-maili aadresse võtnud, mis on valed. Nii et elu on öelnud, et ära usu. Aga, tähendab, üle ma ei kontrolli küll. Kui ma olen info saanud, siis ma võtan selle kasutusele ja eks elame-näeme. (N2)

Peaaegu täielikult usaldas foorumitest saadud infot samuti üks kasutaja. Põhjus oli selles, et tegemist on asjaarmastajate kogukondadega, kus ei ole kellelgi ühtki nähtavat põhjust üksteist petta.

Ei ole vajadust olnud. Ei ole niukest inimest olnud klubides, meil Audi ja BMW klubides. Aidatakse ikka üksteist ja räägitakse oma auto probleemidest. Siitamaani ei ole keegi käksi pand. (M6)

Oma isiklike andmete Internetti saatmise küsimuses olid kõik vastajad vähemal või rohkemal määral kriitilised. Kõige rohkem usaldatakse pankka ning maksuametit. Neile ollakse kergesti valmis oma isiklike andmeid saatma. Samuti ei tekitanud probleemi oma CV saatmine Internetti. Paljud ütlesid, et nende jaoks on oluline teada, kuhu andmed lähevad.

Ei, no kui migratsiooniamet mu käest isiklike andmeid küsib, siis ma ikka annan sinna neid. Või pank küsib või... No ma ütlen ju, et oleneb, kes küsib. (N6)

Palju rohkem kardetakse kuhugi anda oma krediitkaardi-, pangakaardi- või kontonumbreid. Isegi need, kes on krediitkaarti Internetis ostude eest tasumiseks kasutanud, möönsid, et tahtmise korral võib kurjategija neid kergesti petta.

See ongi see, et alati on mingi kahtlus sees. (M2)

Ei, ei! Kindlasti mitte, kindlasti mitte! See peab päris rumal inimene olema, kes seda teeb. (M1)

Ainult üks kasutaja ütles, et temal pole midagi varjata, kuna tal raha pangakontol nagunii eriti ei ole, seega ei karda ta ka numbreid avaldada.

5. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

Valisin oma teemaks informatsiooni otsimise Internetist põhjusel, et teema pakkus mulle huvi. Kõige rohkem tahtsin teada, mida inimesed Internetist info otsimise all ikkagi silmas peavad. Nii mõnigi ütles läbiviidud kvalitatiivintervjuudes, et Internetti ajendas teda kasutama infonälg: tahtmine kiiresti ja mugavalt teada saada bussigraafikuid, teatrite mängukava ning otsida hõlpsasti materjali koolitööde jaoks. Tänapäeval on Internet aga muutunud niivõrd iseenesestmõistetavaks infoallikaks, et paljud peavad seda asendamatuks. Et paremini mõista inimeste käitumist info otsimisel, vaatlesin lisaks ka seda, kuidas inimesed Internetist infot otsivad, kui tihti seda teevad ning millistele takistustele komistavad. Samuti proovisin selgusele jõuda, kui usaldusväärseks inimesed Internetti peavad.

5.1 Meetodi kriitika

Kvalitatiivintervjuud viisime läbi neljaliikmelise uurimisgrupiga, mis oli ühtlasi nii positiivne kui ka negatiivne. Kuna intervjuud olid küllatki pikad, sai töökoormust hästi omavahel jagada. Negatiivseks osutus, et ehkki meil oli intervjuu tegemise ajal küsimustik ees, ei saanud sellest alati rangelt kinni pidada. Samuti oli igal intervjuueerijal huvi hankida just oma osa kohta põhjalikku materjali, mis viis kohati teiste teemaplokkide alatähtsustamiseni.

Uurimismeetodina on kvalitatiivintervjuu selliste uuringute jaoks hea, sest tähtis on lasta inimestel enestel rääkida, mitte suruda neid kitsastesse raamidesse, kus neil jääb võib-olla paljugi olulist ütlemata. Kindlasti viis see aga ka olukorrani, kus intervjuueerija arvas, et on mõnele küsimusele juba vastuse saanud ning libises sellest üle, pärast aga selgus, et vastaja oleks võinud veelgi täpsustada. Intervjuud olid suhteliselt pikad, mistõttu tuli olla väga ettevaatlik, et vastajat mitte väga väsitada. Et inimene harjuks olukorraga ning ei tunneks end kohe ebameeldivalt ja rünnatuna, oli väga hea lühike sissejuhatav osa, mis lasi vastajal rääkida enesest ja oma elust üldisemalt. Kahjuks mäletasid mõned vastajad kahe aasta tagust ankeedivormis Meema küsitlust ning ootasid ka nüüd samasugust lähenemist. Sellepärast pidasid paljud paremaks piirduda

lühikeste „jah“ või „ei“ vastustega. Seega pidime kõvasti pingutama, et inimesed rääkima saada. Kahjuks jäid mõned vastajad pingutustest hoolimata kidakeelseteks ning vastasid üpris napolisõnaliselt. Väga heade intervjuutulemuste saamiseks oleksime vastajatelt soovinud saada pikemaid ja arutlevamaid vastuseid.

5.2 Diskussioon empiiriliste tulemuste üle

UCLA raport 2003. aastast näitab, et informatsiooni otsimine Internetist on pärast suhtlusfaktorit kindlalt teisel kohal. Läbi viidud süvaintervjuudes nimetasid inimesed arvuti ja Interneti peamiste funktsioonidena suhtlust ning informatsiooni otsimist. Peaaegu kõigile meeldib kasutada otsingumootoreid, sest need hõlbustavad tunduvalt otsimist. Ehkki teatud info leidmiseks kasutatakse ka kindlaid lehekülgi, on suur abi siiski otsingumootoritest. Huvitav on märkida, et eestimaiste päringute jaoks kasutavad inimesed Neti otsingut ja välismaiste jaoks Google'i otsingut. Tegelikult annab ka Google eestikeelseid vasteid ning pakub koguni võimalust otsida ainult Eesti lehekülgede seast. 6. mai 2005 lõunase seisuga pakub Google eestikeelsete otsingute seast väljendile „spiiker Ene Ergma“ 407 vastet ja Neti 366 vastet. Või näiteks üdini eestikeelsele sõnale „usupuhastus“, mida samal kujul ei leidu kindlasti üheski teises maailma keeles, pakub Google 105 vastet ning Neti 79.

Seega ei pruugi Neti olla sugugi parem mootor eestikeelse info otsimisel. Siiski on oodatud tulemus nii Neti kui ka Google populaarsus, sest globaalse ja kodumaise otsingumootoritena on need kaks vaieldamatult kõige tuntumad ja kasutatavamad. Netit kasutatakse minu hinnangul pigem traditsioonidest lähtuvalt ning oluline on sealjuures ka see, et Neti keskkond on läbinisti eestikeelne. Üks põhjuseid, miks Netit väga palju eelistatakse, võib peituda ka asjaolus, et vähemate kuvatud vastete korral on inimestel kergem valida ning nad saavad informatsiooni kiiremini kätte.

Positiivse üllatusena selgus tõik, et peaaegu kõik olid valmis huvitava info leidmisel sellele lisa otsima. Arvasin, et kui inimesed midagi otsivad, siis ei ole neil hetkel nii palju aega, et teistlaadi infole tähelepanu pöörata. Selgus aga, et huvitav lisainfo kas või märgiti üles, et hiljem selle juurde tagasi pöörduda.

Oodatult osutus peamiseks takistuseks info omandamisel halb keeleoskus. Inglise keele vähene tundmine on märgatav just vanemate inimeste seas, kes ei ole seda omal ajal piisavalt õppinud. Samas on huvitav märkida, et lisaks inglise keelele kasutatakse veel mitmes erinevas keeles lehekülgi.

Märkisin tabelisse intervjueeritavate vastused selle kohta, kui tihti nad Internetist infot otsivad, kui oskajad nad enese arvates info otsimisel on ning kui palju nende arvates Internetis infot üleüldse leidub. Huvitav oli kuulda, et inimesed, kes kasutavad Interneti iga päev, ütlevad peaaegu kõik nagu ühest suust, et üldist materjali on Internetis palju, kuid spetsiifilist jääb tihti väheks. Muidugi on praegu kahju, et ei lasknud inimestel täpsustada, kas nad mõtlevad spetsiifilise materjali all eesti- või võõrkeelset infot. Siit võib aga järeldada, et inimesed, kes on Interneti kasutamises kogenumad, suudavad seal leiduva materjali enda jaoks paremini liigitada kui vähem kogenud kasutajad.

Et saada aimu, kuidas võivad olla muutunud inimeste infootsimisharjumused, jälgisin, kuidas inimesed vastasid 2002. aastal Meema uuringu küsimustele. Tookord paluti inimestel hinnata, millised on nende oskused Internetist info otsimisel. Sama küsisime ka praegustes intervjuudes. Kaht tabelit kõrvaltades võib öelda, et umbes poolte inimeste arvamus ei ole muutunud. Tabelis on äramärkimist leidnud nii kogenematud kasutajad, mõningaste teadmistega kasutajad kui ka kogenud kasutajad.

Need, kes 2002. aastal valdasid info otsimist Internetist enda sõnul vabalt, pidasid ka praegu ennast keskmisest paremaks infootsijaks. Tähelepanuväärne on aga, et peaaegu pooled vastajad, kes pidasid end 2002. aastal kogenud infootsijateks, pidasid end praegu valdavalt keskmiste oskustega kasutajateks.

Nähtusel võib olla kaks põhjust. Esiteks, teadmiste avardades ning Internetis aina kogenumaks saades võivad inimesed ühel hetkel avastada, et Internet pakub neile palju rohkem, kui nad kasutada oskavad. Sellepärast, olles teadlikud Interneti laiadest võimalustest, peavad nad end praegu keskmisteks kasutajateks, kuna saavad aru, et

nende tegevus ei sisalda kõiki võimalusi ning nad ei pruugigi kõiki Interneti pakutavaid võimalusi ära kasutada.

Teine põhjus võib peituda meetodikate erinevuses. Meema uuringus pidid inimesed täitma ankeete ning seal valima erinevate vastusevariantide vahel. Kuna linnukesi tuli ankeeti panna rohkesti, ei mõelnud inimesed oma vastuste peale kindlasti nii põhjalikult kui süvaintervjuud andes. Seega võisid paljud kirjutada tabelisse automaatselt „valdan vabalt“, kuid ei mõelnud korralikult küsimuse tähenduse peale. Süvaintervjuus vastab inimene igale küsimusele aga pikemalt ning põhjalikumalt, samuti mõtleb ta vastuse enne korralikult läbi. Seega võib nendest põhjustest tuleneda suur erinevus Meemale antud ja praeguste vastuste vahel. Oluline on ka see, et Meemal oli ette antud kolm vastusevarianti: (1) ei oska, ei vaja; (2) saan kuidagi hakkama; (3) valdan vabalt. Inimesed, kes arvasid endast kui kesktasemega kasutajatest, pidid paratamatult end positsioneerima kõrgetasemeliste kasutajate ja algkasutajate vahele. Järelikult valiti suuremal osal juhtudest kõrgtase ehk „valdan vabalt“.

Sellisel juhul ei ole vastused omavahel võrreldavad. Loogika kohaselt pidanuksid inimeste oskused paari aasta jooksul hoopis paremaks muutuma. Vastajad, kes leidsid 2002. aastal, et nad ei ole keskmisel tasemel kasutajad, aga saavad Internetist info otsimisega siiski iseseisvalt hakkama, väitsid ka 2005. aastal sedasama. Järelikult positsioneerisidki vastajad, kes tegelikult arvavad end keskmised kasutajad olevat, ennast 2002. aastal kõrgemale. Kuna Meema tabelis on keskmised kasutajad ja head kasutajad koos, ei saa ka täpselt kindlaks teha, paljud selle kahe aastaga tegelikult on keskmiselt tasemelt heale tasemele jõudnud.

Kui palusime inimestel hinnata, kui palju nad Interneti üldse kasutavad, olid vastused väga erinevad. Suurem osa siiski nentis, et on Internetiga kas töö või isiklike vajaduste pärast seotud iga päev. Ainult mõni vastaja kasutas Interneti harvemini kui kord päevas. UCLA 2003. aasta raporti järgi suureneb kogemuse kasvuga Internetis viibimise aeg. Iga lisandunud aastaga Internetis oleku aeg kasvab. Väga kogenud kasutajad ehk juba üle kuue aasta Interneti kasutanud inimesed veedavad seal keskmiselt kolm korda kauem aega kui uued kasutajad, kelle kasutuskogemuse aeg on alla aasta.

Tabelisse 5 on märgitud 2002. aasta Meema küsitluse tulemused ning inimeste keskmine Interneti-kasutuse aeg päevas. Vastajad, kes juba 2002. aastal Interneti palju kasutasid, väitsid ka praegu, et otsivad infot ikka iga päev ning on pidevalt ühendatud Interneti. Samuti kuuluvad peaaegu kõik kategooriasse, mis arvas, et Internetis on väga palju laiatarbeinfot, kuid napib erialast teavet. Seega saab paralleelid tõmmata kogenud kasutajate, suure kasutusaja ja UCLA raporti vahele. Peaaegu kõik paljukasutajad arvasid end ka olevat kogenud või vähemalt keskmiste oskustega infootsijad.

Internet muutub aga vaieldamatult aina tähtsamaks infoallikaks. Kuna tänases infoühiskonnas kehtib aina rohkem tõde, et „aeg on raha“, peavad inimesed oodatult Interneti üheks suurimaks eeliseks traditsiooniliste infoallikate ees selle kasutusmugavust. Otsingumootorite abil leiab vähegi kogenud kasutaja hõlpsasti ka teda huvitava materjali üles. Seejuures on oluline ka kiirus. Intervjueeritavad hindasid kõrgelt, et kõik tuuakse neile juhtmeid pidi koju kätte ning nad ei pea jooksma raamatukokku või hankima informatsiooni tuttavalte. Tulemused on ettearvatavad – piisava infootsimise kogemuse olemasolul osutub Internet kahtlemata asendamatuks abimeheks.

Sellest lähtuvalt pidid inimesed intervjuudes hindama, kuivõrd palju informatsiooni nende arvates Internetis leidub. Tabelisse 2 on märgitud inimeste arvamus inforohkuse kohta ning võrdluseks on kõrvutatud need vastajate enda arvamusega oma kasutusoskuste kohta. Samuti on tabelis kirjas, kui tihti vastaja Internetist informatsiooni otsib. Siin selgub üks tendents: vastajad, kes kasutasid Interneti informatsiooni otsimiseks vähemalt korra päevas, viitasid kõik ühel häälel, et üldist ja päevakajalist informatsiooni on nende arvates Internetis palju ja isegi üleliia, kuid tihtipeale napib spetsiifilist materjali. Kasutusoskustelt varieeruvad vastajad algajast üle keskmise kasutajani, seega siin mingit konkreetset eristuvust välja tuua ei saa. Vastajad, kes kasutasid Interneti paar-kolm korda nädalas, leidsid enamasti, et infot on Internetis kas piisavalt või palju.

Minu hinnangul tekib selline jaotus, kuna inimesed, kellel ei ole vaja kooli või töö tõttu iga päev Internetist informatsiooni leida, otsivad pigem päevakajalist ja meelelahutuslikku informatsiooni. Kuna nad ei ole väga tihti kokku puutunud spetsiifilise materjali otsimisega, ei arva nad, et seda võiks olla raske kätte saada. Sellepärast hindavadki nad informatsiooni hulka Internetis pigem suureks. Kui kõrvutada veel tabeliga 3 ning vaadata, mis laadi infot need kasutajad Internetist otsivad, saab öelda, et pool neist vaatab ainult paari-kolme valdkonnaga seotud infot, näiteks uudiseid, informatsiooni hobide või eluaseme kohta. Selliseid andmeid on Internetist kerge kätte saada.

Ühe alateemana uurisin, millist laadi informatsiooni inimesed Internetist kõige rohkem otsivad. UCLA 2003. aasta raportile toetudes võib öelda, et ligi kaks kolmandikku Interneti-kasutajatest USA-s peab Interneti äärmiselt tähtsaks infoallikaks, mis puudutab hobisid, sporti, reisimist, tervist, meelelahutust, uudiseid või kaubandustooteid. Sama võiks eeldada ka Eesti Interneti-kasutajate kohta. Tabelisse 3 on märgitud, millist laadi infot kasutajad Internetist tavaliselt otsivad.

Oodatult on esikohal uudised, mida olid harjunud Internetist vaatama peaaegu kõik kasutajad. Isegi kui koju oli tellitud leht, külastasid vastajad ikkagi kas uudisteportaale, näiteks Delfi või siis ka päevalehtede võrgulehekülgi. Kuna inforikkad on tänapäeval sageli eelistatumas olukorras kui infovaesed, selgub, et inimesed peavad tähtsaks informatsioon võimalikult kiiresti kätte saada. Uudisteportaalid pakuvad selleks sageli mugavat ja kompaktselt võimalust. Intervjuudest selgus, et paberikandjal lehe lugemine võtab oluliselt rohkem aega ning nõuab inimestelt suuremat süvenemist. Sellepärast eelistavad paljud kiiresti Internetist tähtsamad uudised üle vaadata ning vaba aja tekkimisel nende juurde kas siis uuesti Internetis või paberil tagasi pöörduda. Paberikandjal ajalehe puhul nähakse selle peamise väärtusena eelkõige traditsioonilisust ning „see ei kao kuhugi ära“. Seega on Internetil uudiste edastamisel tähtis roll, kuna ta teeb seda kõige kiiremini. Reaalajas ilmuvaid uudiseid võib ajalehtedest lugeda alles järgmisel päeval.

Pisut üllatav oli inimeste suur huvi reisiinfo vastu. Lisaks mugavale võimalusele broneerida ning osta Internetist lennupileteid, nähti Internetis suurt abilist ka sihtkoha taustmaterjali kogumisel. Kindlasti tuleb siinkohal arvestada intervjueeritavate varalist olukorda, sest reisimine nõuab ikkagi teatud summade kohest väljaminekut. Positiivne oli aga, et lisaks välismaistele sihtkohtadele otsisid inimesed enda sõnul rohkem informatsiooni ka eestimaiste puhke- ja reisivõimaluste kohta.

Mis puudutab inimeste huvi eluaseme, töö, tervise ja hobide vastu, siis kindlasti tuleb arvestada inimese vanust ning elustiili. Kuna inimeste vajadused on väga erinevad, peab tulemuste vaatlemisel lähtuma nende vajadustest. Käesoleva töö intervjueeritavate seas oli viis vastajat, kes on Meema uuringu tulemusena määratletud tööle orienteeritud kultuurilembeste inimestena (vt tabel 1, lk 16). Nende puhul võime tabelitest 1 ja 3 näha, et prioriteetsed valdkonnad on neile uudised ja tervis. Kuna kõigi töökoht nõuab päevakajalise informatsiooniga kursis olemist, on selge, et uudised on neile erialaliselt tähtsad.

Tabelist 1 näeme, et valimis oli neli mitmekülgset infokasutajat, kellele on oluline erialane ja õppimisega seonduv info, majanduslik, õiguslik, poliitiline jms ning praktiline info. Selles tüübis domineerivad Meema järgi keskealised kõrgharidusega inimesed. Kui vaadata tabelit 3, siis on näha, et kõik otsivad Internetist seaduseid või õiguslast informatsiooni, mis on sellele tüübile ka iseloomulik. Samuti vaatavad kõik uudiseid ja reisiinfot. Huvitav on aga märkida, et hobidega seotud infot vaatab vaid üks, sest harrastuste kohta käiva info võiks liigitada praktilise info alla.

Eraeluliste teenuste kasutajaid on tabelis 1 kolm. Sellele kasutajatüübile on oluline mitmekesine info, kuid esiplaanil eluaseme, töö ja reisimisega seonduv, mõnevõrra vähemal määral kohtamisteenustega, pere ja tervisega. Selline Interneti kasutusviis on omane eeskätt 20–44-aastastele naistele. Huvitaval kombel on on kaks kolmest aga mehed. Kusjuures nad ei vasta üldse tüübile, sest kumbki meestest ei vaata reisiinfot ega tööd. Üks ei ole huvitatud ka eluasemeinfost. Samuti ei ole nad huvitatud kohtamisteenustest, ja pereinfost. Üks ka mitte tervisest. Naissoost eraeluliste teenuste kasutaja vastab tüübile aga täielikult: on 27-aastane, huvitub nii eluaseme-, töö-, reisi-

kui ka terviseinfost. Seega ei vasta mehed kindlasti antud kasutajatüübile, võib-olla on nende orientatsiooni muutnud vahepealsed aastad.

Terviseinfot peavad üldiselt tähtsaks keskealised või vanemad inimesed, mis on ka igati loogiline, kuna vanuse suurenedes hakkab kindlasti igäüks mõtlema rohkem oma tervise ning haiguste ennetamise peale. Samuti ilmneb tendents, et terviseinfost on rohkem huvitatud naised. Tõenäoliselt tuleneb see aga vanusest, kuna suur osa eitavalt vastanud meestest jäid vanusevahemikku 24–26 eluaastat.

Eluaseme ja töö otsimise kohta ei saa paikapanevaid järeldusi teha ei elustiilist, vanusest ega soost lähtuvalt, kuna vastajate sõnul olenes informatsiooni otsimine konkreetsest vajadusest. Seega vaatasid antud valdkondade infot ikkagi ainult need, kellel oli selleks otsene huvi. Niisama meelelahutuseks sellist infot ei otsitud.

Oodatult näevad inimesed Interneti ka esmaallikana, kust uurida seaduseid ja õigusala infot. Kuna paljud peavad Riigi Teatajate lehitsemiseks minema raamatukokku, see aga võtab aega, on loogiline, et seaduseid otsitakse esmajoonel ikkagi Internetist. Lehekülgede otsingumootorid teevad otsimise ka palju lihtsamaks, seega on õigustatud kasutajate huvi otsida seaduseid võrgust. Ühe probleemina võib aga käsitada veebilehekülgede aegumist. Kasutajad peavad tähelepanelikult jälgima, kas antud lehekülge ikka regulaarselt uuendatakse. Näiteks lehekülge seadus.ibs.ee pakkus pikka aega tasuta teenust vaadata seaduseid ja erinevaid õiguseid, kuid 2002. aastal lõpetasid nad andmebaasi uuendamise. Paraku mainisid mõnedki intervjuueeritavad olulise infoallikana just seda lehekülge. See omakorda tõstatab aga küsimuse selliste lehekülgede kasulikkusest, sest vananenud informatsiooni tõe pähe võttes võib info kasu asemel hoopis kahju tuua. Järelikult on seaduste korral väga oluline, kust infot saadakse. Ainult otsingumootoris mõisteid trükkides ei pruugi alati jõuda värskema ja tõepärase informatsioonini.

Kaks kolmandikku intervjuueeritavatest olid Internetist ka tööd otsinud. Peamiste tööotsimiskohtadena nähti tööotsinguportaale. Ehkki portaalid on üle koormatud paljude kuulutuste ja suure sisestatud CV-de arvuga, mainisid mitmedki vastajad, et nende CV

portaalides märkamatuks ei jäänud. Vastupidi, tööandja otsis neid ise üles ning tegi tööpakkumise. Sellest võib aga järeldada, et kui inimestel on piisavalt palju positiivset vastukaja tööotsinguportaalide kohta, võib töö otsimine ja pakkumine edaspidi veelgi suuremal määral Internetti liikuda.

Ühe teemana on töös käsitletud ka Interneti usaldusväärssust. Töö puudutab nii Internetist saadava informatsiooni usaldusväärssust kui ka seda, kui palju usaldavad inimesed Internetti ennast. Pisut üllatavalt on inimesed Interneti suhtes äärmiselt kriitilised. Tõe pähe keeldutakse võtmast foorumitest, ajalehtedest või mujalt saadud informatsiooni. Väga paljud rõhutavad info kontrollimise vajadust, mis tekitab küsimuse, kust seda siis ikkagi kontrollida. Autentsete allikatena näevad inimesed näiteks ajalehtede kodulehekülgi või tuntud ja respektieritud asutuste kodulehekülgi. Väga palju sõltub ka veebilehekülje või väljaande sisust. Näiteks Äripäeva uudiseid usutakse, aga SL Õhtulehe omi eriti mitte.

Tõenäoliselt peituvad Interneti usaldamatuse põhjused asjaolus, et vähemalt näiliselt saab igaüks jääda Internetis anonüümseks. Tundmatu päritoluga informatsiooni suhtes on inimesed aga tõrksad. Näiteks ajalehest saadud informatsiooni allika saab kergesti tuvastada, kuid võrgust leitud info algallika püüdmine on sageli väga raske. Sellepärast kipuvad inimesed osa informatsiooni umbusaldama. Põhiline on teadmatus. Ei tulda selle pealegi, et juurelda, kas ja miks peaks neile valetatama. Kui kõmuleht võib fabritseerida tulemusi pelgalt sellepärast, et endale lugejaid võita, siis näiteks Interneti-kommentaariid on siiski eneseväljenduslikud, inimesed saavad näidata, mida nad teavad. Sellepärast oli pisut üllatuslik, et intervjuueeritavad suhtusid kõikvõimalikesse kommentaarikeskustesse negatiivse alatooniga. Loomulikult võib ka sealt leida väärinfot, kuid praeguste intervjuude põhjal jääb mulje, et Interneti-kommentaariidesse suhtutakse liiga kriitiliselt. Põhjus peitub ilmselt vabaduses: igaüks võib kirjutada, mida tahab ning asjaliku info leidmine võtab kaua aega. Sellepärast peavad inimesed lihtsamaks umbusaldada kogu kommentaarikeskust. Kui hakata kommenteerijaid keskustes registreerima ning teha mõningad andmed – näiteks e-posti aadresski – teistele nähtavaks, on täiesti võimalik, et usaldus kommentaaride vastu mõne aja jooksul tõuseb.

Sama võib täheldada foorumite puhul. Kui näiteks arstifoorumis esineb ekspert oma nime all, peetakse allikat kompetentseks. Kui aga varjunime all, siis peetakse vajalikuks infot veel teistestki allikatest kontrollida. Siiski märgiti ära, et lähemalt analüüsimisel võib väära või pahatahtlikult üles riputatud informatsiooni mõningate raskustega ära tunda. Seisukoht on igati loogiline, sest kui lähtuda faktist, et foorumid on siiski virtuaalsed kogukonnad ning nende eesmärk on üksteist aidata või toimunu üle arutleda, tunneb kogukond pahatahtliku tegelase kiiresti ära ning heidab sealt välja.

Enda isikut ei taha Internetis paljastada eriti keegi, mis on ka mõistetav – kõikvõimalikud isikuandmed võivad sisaldada palju delikaatset materjali, mis valedesse kättesse sattudes võib terve rea ebameeldivusi põhjustada. Sellepärast kardetakse Internetti anda lisaks pangakaardinumbritele ka infot oma töö, kodu, pere jms kohta. Oma CV edastamisega on inimesed üldiselt päri ainult siis, kui nad teavad, kuhu see täpselt läheb. Selline käitumine võib olla tingitud eestlase kinnisest ja alalhoidlikust iseloomust. Paraku ei arvestata aga seda, et ekspertteadmistega kasutaja võib inimeste kohta palju teada saada, sest tegevusest Internetis jääb maha mitmesuguseid jälgi. Kindlasti tuleb hoolega hoida kõikvõimalikke pangakaardinumbreid ja koode ning alati kontrollida Interneti-brauseri turvasertifikaati, kuid mõne isikuandme – näiteks nime, vanuse, töökoha vms – varjamine tundub olevat põhjendamatu, sest sellist infot on võimalik kätte saada mujalt avalikust allikast.

DiMaggio ja Hargittai (2001) ütlevad, et mida rohkem inimesi kogu maailmas hakkab kasutama Internetti suhtlemiseks ja info kogumiseks, seda vähem mõttekas on vaadelda ainult seda, kes on Interneti-kasutaja. Nende arvates peaks lähemalt vaatlema hoopis Interneti-kasutajate erinevusi, kuidas nad meediumile ligi pääsevad ja seda kasutavad.

Infokihistumine ilmneb kõikide käesolevas töös intervjueritud inimeste vahel. Inimeste ootused ja rollid Interneti suhtes on väga erinevad. Seega on õigus neil teoreetikutel, kes soovivad digitaalse lõhe uurimise asemel keskenduda rohkem infokihistumisele. Käesolev töö näitab selgelt, et erinevate kasutajagruppide vahel eksisteerivad suured

erinevused ning selle asemel, et uurida, kes pääseb Internetti ja kes mitte, on tarvilik tähelepanu pöörata just kasutuserinevustele.

Kõigil intervjueritavatel oli Internetile ligipääs olemas. Ometigi kasutasid mõned seda palju tihedamini kui teised. Siin tuleb väga selgesti nähtavale infokihistumine, sest ehkki juurdepääs Internetile on kõigile võrdne, ei kasuta ühed seda nii palju kui teised. Ka teoreetik Leila Green (2002) ütleb, et juurdepääs tehnoloogiale ei vii ilmtingimata selle kasutamiseni ning informatsioon ise ei tähenda alati, et seda aktiivselt kasutataks. Seega saab inimesi kihtidesse liigitada nende kasutusaktiivsuse järgi.

Teine võimalus on liigitada inimesi nende praktiliste oskuste järgi. Intervjuudest tuli välja, et mõned kasutasid Internetti palju rohkemaks, kui ainult uudiste lugemiseks või kirjade saatmiseks. Kes kasutavad Internetti rohkem, on tõenäoliselt ka kogenumad. Ehkki vähekasutajatel ei pruugigi olla põhjust Internetti paarist korrast nädalas rohkem kasutada, jäävad nende oskused ja vilumus püsikasutajatele alla. Niimoodi eralduvadki kihid, kus ühed oskavad rohkem kui teised.

DiMaggio ja Hargittai (2001) peavad infokihistumisest rääkides oluliseks kasutusmeisterlikkust, mis tähendab indiviidi võimet kasutada Internetti võimalikult ratsionaalselt ja tõhusalt. Lisaks kogemustepagasile ja tehnika kasutamise oskusele on nende arvates tähtis teha otsingud võimalikult ratsionaalselt: et selleks ei kuluks palju aega ning et otsing oleks võimalikult täpne. Empiiriliste tulemuste põhjal on võimalik eristada ka sellist kihti. Sinna kuuluvad kogunud igapäevased kasutajad, kes teavad täpselt, kust ja mida nad otsivad ning ei lase end kõrvalisest informatsioonist eksitada, vaid jõuavad lühimat teed pidi vajamineva infoni.

5.3 Võimalikud edasiarendused

Käesolev bakalaureusetöö sisaldab intervjuusid inimestega, kel on erinev vanus, erinev sotsiaalne ja majanduslik taust. Samuti on püütud valimit koostades lähtuda põhimõttest, et küsimustele vastaksid võimalikult erineva elustiiliga inimesed. Töö ühe võimaliku edasiarendusena näen info faktorit edasi võimalust keskenduda ainult ühele

Meema kasutajatüübile, näiteks mitmekülgsel infokasutajale. Valim võiks koosneda Meemas osalenud mitmekülgsel infokasutajatest ning süvaintervjuudega saaks selgitada vahet kasutajatüübi ja elustiili vahel.

Nagu käesolev töö näitab, on inimeste vajadused ja nõudmised Internetile väga erinevad, seega jääb iga kasutajatüübi kohta tehtav ülevaade selles töös napiks. Kindlasti on vaja eraldi uurida iga kasutajatüüpi, minna nendega veelgi rohkem süvitsi ning teha kindlaks, millistele standarditele antud kasutajatüüp täpselt vastab, kas vastab ning kas selline tüüp puhtal kujul üldse eksisteeribki.

Hea algus uurimisele on aga tehtud, sest just kvalitatiivsete uuringute kaudu on võimalik lähemalt mõista põhjuseid, mis tingivad inimeste käitumise ning on andnud aluse Meemale neid niimoodi klassifitseerida.

KOKKUVÕTE

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk oli uurida Interneti-kasutajate käitumist, hoiakuid ja ning oskuseid seoses informatsiooni otsimisega Internetist. Uurimismeetodina kasutatud süvaintervjuud selgitasid loodetavasti Interneti-kasutajate mõttemaailma pisut sügavamalt, kui seni läbi viidud kvantuuringud. Töö moodustab ühe osa suuremast Interneti-uuringust.

Intervjuude läbitöötamisel selgusid empiirilised põhitulemused.

1. Infot otsitakse Internetist peamiselt otsingumootorite kaudu, populaarseimad on Neti ja Google.
2. Peaaegu kõik vastanud kasutavad Interneti info otsimiseks vähemalt korra päevas.
3. Enim otsitud valdkonnad on uudised, reisi- ja terviseinfo. Samuti nähakse Internetis suurt abelist töö otsimisel.
4. Internet on kahele kolmandikule vastanutest väga tähtis infoallikas.
5. Peamised takistused Internetist info omandamisel on vähene keeleoskus ja erialaste materjalide vähesus.
6. Enamik vastanuid ei usalda teadmata päritoluga infot, näiteks ajalehekommentaaridest või foorumitest saadud infot. Usaldatakse ainult kindlaid lehekülgi. Näiteks ajalehti, pank, maksuametit.

Kõiki töös esitatud teoreetilisi ja empiirilisi andmeid vaadeldes tuleb arvestada, et need ei ole kellegi suhtes absoluutselt paikapanevad. Töö eesmärk oli sügavuti uurida Interneti-kasutajate mõtteid ja hoiakuid ning kindlasti ei saa tulemusi kõigile kohaldada.

Käesolevas bakalaureusetöös käsitletud uuring lähtub 2002. aastal Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakonna poolt läbi viidud uurimusest „Mina. Maailm. Meedia“, mis andis intervjuueeritavate kohta taustinfot ning aitas määratleda nende kasutajatüübid.

Käesolev töö annab kindlasti mitmesuguseid mõtteid edasiarendusteks. Näiteks üks võimalik edasiarendus on info faktorit uurides keskenduda ainult ühele Meema kasutajatüübile, näiteks mitmekülgssele infokasutajale. Valim võiks koosneda Meemas osalenud mitmekülgssetest infokasutajatest ning süvaintervjuudega saaks selgitada vahekorda kasutajatüübi ja elustiili vahel.

Intervjuud viidi läbi neljaliikmelise grupiga, mis aitas oluliselt aega kokku hoida. Kahjuks keskendus iga grupiliige kõige rohkem just osale, mis oli tema bakalaureusetöö fookus ning selle tõttu jäid intervjuud teistes teemaplokkides pisut puudulikuks. Lõpetuseks võib aga öelda, et uuringus ei esinenud suuremaid tõrkeid, koostöö sujus hästi ning uuring andis kõigile vajaliku praktilise kogemuse.

SUMMARY

INTERNET AS A SOURCE OF INFORMATION – USER’S VIEWPOINT

Marko Paloveer

Information possesses a great meaning in information society. Holding information gives a big advantage to its enjoyer as opposed to non-enjoyers. Internet is undoubtedly becoming a very important information channel.

This work is a research about Estonian Internet users, their behaviour, attitude and skills when looking and receiving information from the Internet. While the Internet is becoming a more important information source with every day, this research is looking at the Estonians’ attitude towards the Internet. This work is important because it is the first Internet-thematic research in Estonia based on qualitative interviews.

This survey was realized by 4-membered group in composition of Marko Paloveer, Piret Reiljan, Urmas Rosenbeg and Kristiina Tagel. There were 16 interviews carried out, nine with male subjects and seven with females. Our survey is based on another research called „Mina. Maailm. Meedia“ which took place in year 2002. There were six Internet user types found as a result of this survey. They were versatile, interactive user; multiple information user; communicator; private-life-centred services user; participator; small-scale user.

Present work consists of the review of theoretical and empirical bases of information theories, digital divide and digital inequality; the description on research-method; presentation of the respondents; description of the results of empirical survey and discussion of the main implications.

There were some main empirical results.

1. People look for information mainly using the search engines, the most popular ones are Neti and Google.
2. Almost all respondents use the Internet at least once a day.

3. The most popular topics looked for were news, travelling and health information. The Internet is also considered helpful when looking for a job.
4. Two thirds of the respondents consider the Internet as a very important information source.
5. The main preclusions when acquiring information from the Internet were a scarce command of language and lack of specific materials.
6. Most of the respondents do not trust information with unknown background, for example information from newspaper comments or forums. They only trust certain web pages. For instance newspapers itself, bank pages and the home page of Departement of the Treasury.

When looking at all the theoretical and empirical data, it is important to remember that they are not absolutely pertinent to anybody. The purpose of this work was to go deep with Internet users' thoughts and attitudes and the results are not meant to be carried over to all the Internet users.

This work certainly gives various ideas to continue the survey. For example one possible expansion is to concentrate on only one Internet user type found as a result of the survey „Mina. Maailm. Meedia“.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Bell, D. (1973). *The Coming of the Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting*. New York: Basic Books.
2. DiMaggio, P. & Hargittai, E. (2001). *From the 'digital divide' to 'digital inequality': Studying Internet use as penetration increases*. Princetown University Center for Arts and Cultural Policy Studies, Working Paper Series number 15.
3. Drucker, P. F. (1968). *The Age of Discontinuity*. New York: Harper and Row
4. Emor. (2004). Internetikasutajate arv Eestis on tõusnud üle 600 000. <http://www.emor.ee/arhiiv.html?id=1198>. Vaadatud 15. jaanuaril 2005.
5. Green, L. (2002). "Communication, Technology and Society". Australia: Allen & Unwin.
6. Hargittai, E. (2002). „*Second Level Digital Divide: Differences in People's Online Skills*.“ First Monday 7, 4.
7. Hargittai, E. (2003). *The Digital Divide and What To Do About It*. Derek C. Jones (toim.). „New Economy Handbook“. CA: Academic Press.
8. Haythornthwaite, C., Wellmann, B. (2002). *The Internet in Everyday Life: An Introduction*. C. Haythornthwaite & B. Wellmann (toim.). "The Internet in Everyday Life". USA etc.: Blackwell Publishers Ltd, 13-18.
9. Jones, S. (toim.). (1995). *CyberSociety: computer-mediated community and communication*. CA: Sage Thousand Oaks.
10. McGrath, D. *Minitel: the Old New Thing*. Wired News. <http://www.wired.com/news/technology/0,1282,42943,00.html>, vaadatud 16. jaanuaril 2005.
11. Preston, P. (2001). *Reshaping Communications: Technology, Information and Social Change*. London & New Delhi: Sage Thousand Oaks
12. SA Poliitikauuringute Keskus PRAXIS & AS Emor. (2002). „Digitaalne lõhe Eestis ja selle ületamise võimalused.“ M. Kalkun & T. Kalvet (toim.) Tallinn: PRAXIS.
13. Stonier, T. (1990). *Information and the internal structure of the universe: an exploration into information physics*. London: Springer-Verlag.

14. UCLA Center of Communication Policy (2003). *The UCLA Internet report: "Surveying the digital future."*
http://www.digitalcenter.org/pages/site_content.asp?intGlobalId=20, vaadatud 18. jaanuaril 2005.
15. Vengerfeldt, P. (2002). Digitaalsest lõhest" infokihistumiseni — uurimistemaatika kaardistades. *Arvutimaailm*, 2, 8.
16. Vengerfeldt, P., Runnel, P. (2004). Uus meedia Eestis. Rmt. Vihalemm, P. (toim.). *Meediasüsteem ja meediakasutus Eestis 1965-2004*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 317-319.
17. Wyatt, S. Henwood, F., Hart, A., Smith, J. (2003). *The Digital Divide: The Internet, Health Information and Everyday Life*. Amsterdam Sociologisch Tijdschrift 30, 1&2: 254-73.
18. Wyatt, S., Thomas, G., Terranova, T. (2002). *They Came, The Surfed, They Went Back to the Beach: Conceptualizing Use and Non-Use of the Internet*. In S. Woolgar (toim.). "Virtual Society? Technology, Cyberbole, Reality". New York: Oxford University Press Inc.

LISA 1 – intervjuu kava

Sissejuhatus

Te osalesite kaks aastat tagasi üle-eestilises uuringus Mina. Maailm. Meedia, mis käsitles teie elu, harjumusi ja eelistusi ning detailsemalt meedia tarbimist ning Interneti ja arvutite kasutamist. Te andsite nõusoleku vastata sama uuringu raames veel mõnele küsimusele. Kas teile meeldis selles uuringus osaleda? Kuivõrd teile meeldis oma elu ning maailmavaadet sellise küsitluse kaudu jälgida?

I Sotsiaalne võrgustik, kodu, sõbrad, õppimine, töö, huvid ja harrastused

Praeguse intervjuu eesmärgiks on rääkida pisut veelgi põhjalikumalt meedia ja arvutite ja interneti osast teie elus ning tegemistes ja teie üldisest suhtumisest nendesse tehnoloogiatesse.

Esmalt palun rääkige meile pisut oma elust üldiselt!

1. Mis valdkonnas te praegu tegutsete/töötate või õpite?
 - 1.2 Olete te viimase kümne aasta jooksul eriala või töökohta vahetanud? Mis põhjusel?
2. Kuivõrd peate te oma praegust elu huvitavaks ja õnnelikuks; raskeks ja nõudlikuks; võimalusterohkeks; rutiinseks (palun tooge näiteid).
 - 2.1 Kuidas teile tundub, millest teie eluga rahulolu ning tegevustega toimetulek kõige enam sõltub?
 - 2.2 Oskaksite ja tahaksite te nimetada mingeid olulisi asjaolusid, mis seavad teie elule piiranguid või mingeid asjaolusid, mis on rahulolu, eesmärkide saavutamisel ja eluga toimetulekul eriti olulised?
3. On teil aega väljaspool tööd ja pereelu ka huvialadeks või nn vaba-aja harrastusteks? Millised need on?
 - 3.1 Meeldib teile raamatuid lugeda, reisida, teha käsitööd või pildistada-filmida, vaadata filme, sportida, tehnikaga tegeleda, aiandusega tegleda, kinos, teatris või kontserdil käia, ringides või koorides osaleda, ise midagi kirjutada, sõpradega aega veeta vms?
 - 3.2 Kas te reisite? Kas töö või puhkuse eesmärgil? Kus?
 - 3.3 Kui oluline on teie elus töö võrreldes vaba aja harrastustega?
 - 3.4 Kas harrastused on teil isiklikud, või tegelete te oma huvialaga kellegagi koos (perega, sõpradega?)
4. Milline on teie igapäevaelus sõprade-tuttavate osa?
 - 4.1 Kas suhtlete nendega tihedalt, igapäevaselt või pigem harva?
 - 4.2 Kuivõrd te arutate nendega oma elu, perekonda puudutavaid asju?
 - 4.3 Kuivõrd palju on teie sõbrad seotud teie huvialade ja harrastustega?
 - 4.4 Kuivõrd arutate nendega maailma ja Eesti asju?
 - 4.5 Kuivõrd oluliseks infoallikaks ja nõuandjaks te neid peate?
 - 4.6 Arvestate te nende arvamusega?

5. Kuidas te oma elutempot iseloomustaksite?
 - 5.1 On teil vahel kiire? Mis seda põhjustab?
 - 5.2 Kuidas teil õnnestub aega kokku hoida?
 - 5.3 On teil vahel igav? Kuidas te igavust peletate?
6. Kas teile meeldib end täiendada? (õppida, maailma asjadest teada saada, infot koguda, ülesandeid lahendada)?
 - 6.1 On teil selleks elus või töö tõttu otseseid vajadusi?

II Arvutid ja Internet: kogemused, ootused, harjumused, hüved, hoiakud, motivatsioon

Internet on inimeste elus muutunud tihti üsna igapäevaseks ja nii on isegi raske öelda, kui oluline on selle osa. Meid huvitab siiski, kas, mis põhjustel ja kuidas teie ning teie sõbrad-tuttavad eelkõige Internetti kasutavad. Esmalt mõned üldised küsimused, millest pärast räägiksime ka pisut põhjalikumalt.

1. Mäletate te, kes teie sõpruskonnas hakkas Internetti kasutama esimeste hulgas, kes viimastena?
 - 1.1 On teie tutvuskonnas või perekonnas neid, kes Internetti ei kasuta?
 - 1.2 Kes sõpruskonnas hakkas varem, kes hiljem netti kasutama?
 - 1.3 Kuivõrd lihtne oli teile endale arvutite ja Interneti kasutamine? Õppisite te seda eraldi? Kelle käest? Kus? Kuivõrd oskajaks te ennast ise võrreldes teistega peate?
 - 1.4 Kuivõrd sõltub Interneti kasutamine teie arvates vanusest, haridusest, sotsiaalsest staatusest või muust sellisest? Millised inimesed Internetti kõige enam kasutavad? Oskate te oma tutvuskonna põhjal näiteid tuua?
 - 1.5 On teil tähelepanekuid ka selle kohta, milleks teie sõbrad, tuttavad, pereliikmed kõige enam arvuteid ja Internetti kasutavad?
2. Mis eesmärgil te kõigepealt Internetti kasutama hakkasite?
 - 2.1 Mida sealt otsisite või leida lootsite? On see tänapäeval kuidagi muutunud?
 - 2.1 Mis te arvate, kas inimesed on oma harjumusi Internetiga seoses kuidagi muutnud? Aga teie ise?
3. Kui palju aega kulub teil umbes keskmisel päeval Interneti kasutamisele?
4. Oskate te nimetada oma elus mingeid valdkondi, kus võite öelda, et Internet on teile kasulik?
 - 4.1 Kas oskate tuua mingeid näiteid?
(KUI ei oska, SIIS abiküsimusteks: Mis tüüpi olukorraga on tegu – info otsimine, inimestega suhtlemine (tööalane, eraeluline?), probleemi, lahenduse otsimine (mis valdkonnas see oli: töö, isiklik elu, suhted, tervis. Kas tahate tuua mõnda näidet)?
 - 4.2 Milleks te seda kasutate?

(abiküsimused: e-mail, ajalehtede-ajakirjadne lugemine, infootsing, eraelulised teenused, ajaviide, arvamuse avaldamine. Vastavatel teemadel eraldi rääkimine sõltuvalt toodud näidetest)

5. Kuivõrd on Internet teile vaba aja veetmise vahend?
(abiküsimused: netis surfamine? Hobide kohta info otsimine? Mängud? Rate ja muud sellised suhtluskanalid? kohtamisteenused?)
6. Olete te Internetipanga kasutaja?
7. Olete te Interneti vahendusel midagi ostnud?
 - 7.1 Aga Internetis näiteks hindu võrrelnud?
 - 7.2 Kui olete teinud oste, siis kas teete ostu kohe, või vaatate kaupu mitu korda?
 - 7.3 Mis laadi oste olete Internetis teinud – kas eesti e-poodidest või välismaalt?
 - 7.4 Mis eelised on Internetist ostmisel poest ostmise ees?
8. Kuivõrd oskate te hinnata oma harjumusi üldiselt: kasutate te rohkem kindlaid lehekülgi või varieeruvad leheküljed, mida te internetis külastate, palju? Millega see on seotud?

III Internet ja sotsiaalne võrgustik, suhtlemine

1. Milliste suhtluskanalite abil hoiate kontakti oma sõprade-tuttavatega? (mobiil, telefon, näost näkku suhtlemine, sms, internet – e-post, MSN, jutukas, Skype, mingid muud online-suhtlusvahendid? Millised?)
 - 1.2 Oskate te hinnata, millest just nende suhtlemisvahendite kasutamine?
 - 1.3 Milline kanal/vahend on teile kõige meelepärasem?
2. Kuivõrd palju külastate te ise mitmesuguseid foorumeid, suhtlete Interneti vahendusel võõraste inimestega?
 - 2.1 On see rohekm üldine arvamuse avaldamine, või on teil ka isiklikke tutvusi?
 - 2.2 Milliseid foorumeid te külastate?
3. Kuivõrd te Internetisuhtlust usaldate? On teid Internetis ninapidi veetud või olete ise kellegagi nalja teinud?
4. Kas suhtlemine Internetis on teie jaoks kuidagi erinev suhtlemisest reaalses elus? (abiküsimused: kas olete netis suheldes julgem, avatum, enesekindlam või vastupidi?)
 - 4.1 Olete te märganud erinevusi näiteks lähedaste tuttavate interneti- ja tavaelu käitumist võrreldes?)
5. Kuivõrd te jälgite ajalehekommentaare või külastate suhtluslehekülgi, ajaviiteportaale, erialaportaale või uudisgrupe?
6. Kas te olete saanud foorumite/jututubade/ajalehekommentaari kaudu ka teile kasulikku infot (eluaseme, töö, tervise vms) kohta?
 - 6.1 Kas te usaldate sellisel teel saadud infot ja kui palju?

6.2 Kas te kontrollite kuidagi selle usaldusväärsust? Kuivõrd selle kontrollimine on oluline?

7. Olete te kokku puutunud üle Interneti toimuvate mängudega?

8. Mida te arvate, miks kasutavad inimesed selliseid suhtlusvõimalusi nagu rate.ee või orkut.com? Teevad isiklike kodulehekülgi?

8.1 Kuidas te neisse portaalidesse suhtute? Kuidas te suhtute näiteks Delfi portaali või ajalehtede kommentaarikeskustesse?

8.2 Kuivõrd peegeldavad Internetis leiduvad kommentaarid avalikku arvamust? Mis laadi teemade juures tunnete kõige rohkem huvi teiste lugejate arvamuse vastu ehk netikommentaari vastu?

9. Kas foorumid, kogukonnad, internetikommentaari jms, kus te osalete, on mõjutanud või mõjutavad teie hoiakuid?

9.1 Kui tugevalt tunnete end olevat seotud nende gruppidega, kuhu te kuulute?

9.2 Kas grupp ja selle vaated mõjutavad või on mõjutanud teie hoiakuid?

9.3 Kas külastate ka neid foorumeid, mille põhimõtted ei lähe otseselt kokku teie omadega? Mis eesmärkidel?

10. Loete te mingeid liste? On need seotud teie tööga, teie huvialadega, või on sõpruskonna- perekonna privaatsed listid?

10.1 Kas need on rohkem info jagamise ja teadaannetega seotud, või käib seal listi liikmete vahelisi arutelusid?

11. Olete te Internetis tutvunud uute inimestega?

11.1 Mis tasemele need tutvused on arenenud?

11.2 Kuivõrd on Internetis võimalik heade või lähedaste suhete tekkimine?

IV Info otsimine

1. Kuivõrd tihti kasutate te Internetti millegi teada saamiseks, mingi info leidmiseks?

1.1 Oskate te tuua näiteid viimase nädala kohta – mis valdkondades olete infot otsinud?

1.2. Küsida kõigi valdkondade kohta: olete te otsinud/kasutanud/vaadanud uudiseid, eluasemega, tööga, reisimisega, kohtamisteenustega seotud infot, perega, tervisega seotud infot, hobidega seotud, seaduseid ja õiguslast infot vms?

1.3 Oskate te öelda, kuivõrd oluline infoallikas Internet teile on? Kas te kasutate ka muid infoallikaid: käite raamatukogus, helistate infotelefonidele, kasutate teatmeteoseid ja sõnaraamatuid?

1.4 Kuivõrd on Internet muutnud teie infootsimisharjumusi?

2. Kas te olete ka ise Interneti vahendusel püüdnud infot pakkuda, levitada? Mis valdkonnaga see on seotud?

2.1 Kuivõrd te usaldate Internetti? Olete te Interneti vahendusel oma andmeid edastanud? Millega seoses (krediitkaarditehingud nt)?

2.2 Kas annaksite Internetti oma isiklike andmeid?

3. Millistes eluvaldkondades või teemadel on info otsimine Internetist hea ja mugav?
 - 3.1 Kuivõrd võib öelda, et leiate Internetist infot, mis teie elu kuidagi paremaks (mitte tööga seotud asjad: reisimine, pere ja terviseiga seotud info, kohtamisteenused jms)? Meenub teile mõni näide?

4. Kuivõrd te olete Internetti kasutanud enda elu paremaks muutmiseks?
 - 4.1 Olete te näiteks ostnud, müünud või rentinud eluaset?
 - 4.2 Otsinud tööd?
 - 4.3 Otsinud infot seoses reisile minekuga/korraldanud kavandatava reisiga seotut?
 - 4.4 Otsinud meditsiinilist infot?
 - 4.5 Oskate te tuua mõnd näidet, kuidas see on teie elu paremaks teinud?

5. Kuidas te Internetist infot otsite?
 - 5.1 Otsite te mingeid kindlaid lehekülgi? Surfate niisama?
 - 5.2 Kuivõrd on teil vajaliku info leidmiseks abi otsimootoritest?
 - 5.3 Kuidas te oma oskusi Internetist info leidmisel hindate? On info leidmine sealt lihtne või keeruline?

6. Milliseid sisulisi takistusi on teil Internetist info otsimisel ette tulnud?
 - 6.3 Milliseid lehekülgi, portaale vms te info leidmiseks kasutate?
 - 6.4 Kuidas teile tundub – kas olete Internetist saadava infohulgaga rahul, on seda liiga palju või liiga vähe? Miks teile nii tundub? Kui palju vaeva nõuab soovitud asja leidmine?

7. Kuivõrd kasutate eestikeelseid ning kuivõrd võõrkeelseid netilehekülgi? Miks?
 - 7.1 Kas mõne keele mitte tundmine on olnud takistus soovitud info omandamisel, (kas vastaja on kasutanud Internetis tõlkimisteenuseid?)
 - 7.2 Mis keeles lehekülgi te kõige enam kasutate?

8. Kui te leiate Internetist midagi huvitavat, kuidas käitute? Kas otsite teema kohta infot juurde või jätate selle sinnapaika?

V Tarkvara ja riistvara: hirmud, oskused

Meil on mõned küsimused ka Interneti ja arvutite hooldamise ja nendega seotud probleemide kohta.

1. Kuivõrd oskajaks arvutikasutajaks te end peate? On see viimase paari aastaga muutunud?
2. Kuivõrd hästi valdate enda hinnangul neid programme, mida teil igapäevases tegevuses kõige enam vaja läheb (nt tekstitöötlusprogrammid, pilditöötlusprogrammid, tabelarvutusprogrammid jms?)
3. Kuivõrd oskajaks peate ennast

- 3.1 vajaliku tarkvara leidmisel, installeerimisel, vajadusel eemaldamisel või kaasajastamisel,
- 3.2 võrguühenduse konfigureerimises,
- 3.3 kodulehekülje või esitluste tegemises?

4. On teil olnud kogemusi viiruste, rämsposti vms ebameeldivustega? Oskate te viiruste, spämmi jms kaitseks midagi ette võtta? Mida näiteks?

5. Kui teie arvuti töös tuleb ette tõrkeid, kas oskate neid ise lahendada või pöördate asjatundjate poole? Mis tüüpi probleemidega on enamasti tegu olnud?

6. Kas ise aitate või juhendate teisi arvuti kasutamisel?

6.1 Kui teil on kodus arvuti, siis kes enamasti lahendab arvuti hooldamisega seotud küsimusi?

7. Kust veel leiate abi probleemide lahendamisel?

7.1 Kuivõrd jälgite arvuti probleemidega seotut ajakirjandusest? Oskate nimetada ajakirjandusväljaandeid, kus neist kirjutatakse/räägitakse? Kui näiteks näete arvutitega seotud lugusid päevalehtedes, kas vaatate neid või liigute edasi?

VI Info ja kommunikatsioon, infoühiskond (mõiste tähendus, kokkupuude sellega), poliitika, globaalne areng, üldised hüved

1. Oskate te nimetada mingeid Internetist kättesaadavaid teenuseid, millest teile kasu on olnud?

1.2 Näiteks Eestis pakutavad avaliku sektori teenused, pangateenused, bussiinfo, ja palju muud või Internetis üldiselt pakutavaid? (kuni meilboksi tulevate spämmkirjade ravimipakkumiseni välja)

1.3 Millistest teenustest puudust tunnete?

2. Olete te kasutanud Internetti kohaliku omavalitsusega suhtlemisel?

2.1 Milliseid teenuseid võiks näiteks Tartu linnavalitsus Interneti vahendusel pakkuda?

3. Kuidas teile tundub, kuivõrd arvestatakse Eestis e-teenuste väljaarendamisel Internetikasutajatega, kuivõrd neilt küsitakse nõu? Kas olete ise aidaund kaasa mõne e-teenuse arendamisel, kuivõrd oleksite valmis kaasa lööma? Milles kaasaaitamine võiks seisneda?

3.1 Milline on teie arvates infotehnoloogiliste teenuste tulevik Eestis lähematel aastatel?

4. Jälgite te arvutite ja Interneti kajastamist meedias?

4.1 Kui, siis miks? Milliseid teemasid? Nimetage mingeid meelde jäänud teemasid?

5. On teil ID-kaart? Kuivõrd head on teie arvates selle praegused kasutamisevõimalused? Olete te seda kasutanud? Kas te osaleksite e-valimistel?

6. Oskate te nimetada mingeid huvitavamaid või silmapaistvamaid E-arenguid Eestis?

6.1 Kuivõrd palju neist üldse teatakse?

7. Praegusel ajal kasutatakse mõisteid infoühiskond ja teadmüühiskond. Neile antakse mitmeid erinevaid tähendusi.

7.1. Mis te arvate, kas teie kuulute infoühiskonda? Kas teie tegevusala on iseloomulik infoühiskonnale? Miks?

7.2 . Kuivõrd on Eestis infoühiskonna arengukavad teie arvates seotud inimeste igapäevaeluga?

8. Kuivõrd te sõltute tehnoloogiatest nagu mobiil ja Internet? Kuivõrd sõltub tänapäevane ühiskond tehnikast või kuivõrd on see sõltuvus illusoorne?

Täname meiega oma mõtteid jagamast!

Taru Ülikooli Ajakirjanduse ja Kommunikatsiooni Osakond

LISA 2 – info otsimise sagedus, info maht Internetis ning vastajate hinnangud oma oskustele

	kui oskaja oled?	Kui tihti infot otsid?	vähe või palju infot?
N1	üle keskmise	iga päev	üldist palju, konkreetset vähe
N2	üle keskmise	paar korda nädalas	piisavalt
N3	üle keskmise	iga päev	kohati palju ja vana
N4	saab hakkama	paar korda nädalas	palju
N5	keskmise	iga päev	üldist palju, konkreetset vähe
N6	saab hakkama	iga päev	üldist palju, konkreetset vähe
N7	üle keskmise	mitu korda nädalas	palju
N8	keskmise	iga päev	piisavalt
N9	algaja	-	üldist palju, konkreetset vähe
M1	saab hakkama	iga päev	-
M2	keskmise	iga päev	üldist palju, konkreetset vähe
M3	saab hakkama	iga päev	üldist palju, konkreetset vähe
M4	algaja	paar korda nädalas	palju
M5	keskmise	iga päev	üldist palju, konkreetset vähe
M6	keskmise	paar korda nädalas	piisavalt
M7	üle keskmise	-	-

Tabel 2. Et luua seoseid vastaja arvamusega inforohkuse kohta Internetis, on tabelisse paigutatud ka nende oskuste tase info otsimisel ning info otsimise sagedus.

LISA 3 – info otsimine valdkondade kaupa

	eluase	töö	uudised	reisi- mine	kohta- mine	pere- info	tervis	hobid	seadused
N1	jah	jah	jah	jah	-	jah	jah	jah	-
N2	jah	jah	jah	jah	ei	-	jah	ei	jah
N3	jah	ei	jah	jah	ei	ei	jah	jah	jah
N4	ei	ei	jah	ei	ei	ei	ei	jah	ei
N5	jah	jah	jah	jah	ei	ei	jah	ei	jah
N6	ei	ei	jah	jah	ei	jah	jah	jah	jah
N7	jah	jah	jah	jah	-	-	jah	-	jah
N8	jah	jah	jah	jah	-	-	jah	-	-
N9	ei	jah	jah	jah	ei	ei	jah	jah	jah
M1	-	ei	jah	jah	-	-	ei	ei	jah
M2	ei	jah	jah	-	-	-	ei	ei	-
M3	ei	ei	jah	ei	ei	ei	jah	jah	jah
M4	jah	-	ei	ei	ei	-	ei	-	ei
M5	jah	jah	jah	jah	ei	-	jah	jah	jah
M6	ei	jah	ei	jah	-	-	jah	jah	jah
M7	ei	jah	-	jah	-	-	ei	-	jah

Tabel 3. Tabelis tähendab „jah“ seda, et kasutaja on vaadanud või otsinud sihilikult antud valdkonna infot ning „ei“ tähendab seda, et ei ole. Kriipsuke märgib seda, et antud kasutaja käest seda ei küsitud või ei olnud võimalik vastusest kindlat seisukohta välja lugeda.

LISA 4 – info otsimine ja otsingumootorite kasutamine Meema (2002) uuringu järgi

	Oskus info leidmisel Internetist	Otsimootorite kasutamine
N1	valdan vabalt	sageli, pidevalt
N2	valdan vabalt	sageli, pidevalt
N3	ei oska, ei vaja	vahetevahel
N4	saan kuidagi hakkama	üldse mitte
N5	valdan vabalt	sageli, pidevalt
N6	saan kuidagi hakkama	sageli, pidevalt
N7	valdan vabalt	sageli, pidevalt
N8	valdan vabalt	sageli, pidevalt
N9	valdan vabalt	sageli, pidevalt
M1	valdan vabalt	sageli, pidevalt
M2	valdan vabalt	sageli, pidevalt
M3	saan kuidagi hakkama	üldse mitte
M4	valdan vabalt	sageli, pidevalt
M5	valdan vabalt	sageli, pidevalt
M6	vastamata	vastamata
M7	valdan vabalt	sageli, pidevalt

Tabel 4. Intervjueeritavate hinnangud oma oskustele Internetist info otsimisel ning otsingumootorite kasutamise sagedusele 2002. aastal.

LISA 5 – Internetile kuluv aeg päevas ning arvuti kasutamise tähtsus info otsimisel Meema (2002) uuringu järgi

	Arvuti kasutamine info otsimiseks	Internetile kuluv aeg tööpäeval
N1	pidevalt; sageli	üle 5 tunni
N2	pidevalt; sageli	2-3 tundi
N3	pidevalt; sageli	üle 5 tunni
N4	vahetevahel	16-30 minutit
N5	pidevalt; sageli	üle 5 tunni
N6	pidevalt; sageli	üle 5 tunni
N7	pidevalt; sageli	3-4 tundi
N8	pidevalt; sageli	46-60 minutit
N9	pidevalt; sageli	1,5-2 tundi
M1	pidevalt; sageli	16-30 minutit
M2	pidevalt; sageli	2-3 tundi
M3	pidevalt; sageli	61-90 minutit
M4	pidevalt; sageli	16-30 minutit
M5	vahetevahel	2-3 tundi
M6	vastamata	vastamata
M7	pidevalt; sageli	1,5-2 tundi

Tabel 5. Arvuti kasutamine info otsimisel ning Internetile kuluv aeg päevas.

Tabelisse on märgitud Internetile kuluv aeg tööpäeval. Meema palus inimestel hinnata, kui sageli nad kasutavad Internetti nii töö- kui ka puhkepäevadel. Antud tabelis on ära toodud siiski ainult tööpäevad, sest meie uuringus töö- ja puhkepäevi ei eristatud ning inimesed hindasid oma Internetikasutust terve nädala lõikes. Seega saame võrrelda peamiselt ikkagi kasutust tööpäevadel.